

Rikosprosessuaalisen kiinnioton perusteet ja kirjauskäytännöt

Sami Kämäräinen

10/2024

TIIVISTELMÄ

Sami Kämäräinen: Rikosprosessuaalisen kiinnioton perusteet ja kirjauskäytännöt

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen, lainopillinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaajat: Sanna Luoma ja Antti Jääskeläinen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Poliisi suorittaa Suomessa vuosittain noin 20 000 pakkokeinolakiin perustuvaa rikoksesta epäillyn kiinniottoa. Yhteiskunnallisten muutosten myötä myös vaatimukset poliisin toiminnan laillisuuden arviointia kohtaan ovat kasvaneet. Vapauteen kohdistuvan pakkokeinon käytössä vastakkain ovat rikosprosessin tehokkuus ja toisaalta perustuslailla turvattu yksilön vapaus.

Tässä opinnäytetyössä käsitellään poliisin suorittamiin rikosperusteisiin kiinniottoihin liittyvää päätöksentekoa ja perusteluita sekä kiinniottoon liittyviä kirjauskäytäntöjä. Opinnäytetyö sisältää lainopillisen sekä tutkimuksellisen osuuden.

Lainopillinen osuus perustuu oikeuskirjallisuuden, lainsäädännön sekä lainvalmisteluasiakirjojen pohjalta kerättyyn aineistoon. Aihetta käsitellään rikosperusteisiin kiinniottoihin liittyvien poliisin toimivaltuussäädösten sekä kiinniotto-oikeutta rajoittavien perus- ja ihmisoikeussopimusten sekä poliisitoimintaa ohjaavien periaatteiden näkökulmasta.

Opinnäytetyön tutkimuksellisessa osuudessa selvitetään, mihin seikkoihin poliisin tulisi kiinnittää huomioita vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen kirjauskäytännöissä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty haastattelututkimuksen keinoin.

Pakkokeinoihin liittyvien toimivaltuussäädösten tunteminen on tärkeää kaikille operatiivisessa toiminnassa työskenteleville ja osa jokaisen poliisin ammattitaitoa. Tämä opinnäytetyö on tarkoitettu kaikille vapauteen kohdistuvien pakkokeinojen kanssa työskenteleville poliisimiehille.

Sivumäärä: 41

Tarkastuskuukausi ja vuosi: marraskuu 2024

Avainsanat: kiinniotto, pakkokeinolaki, rikosprosessi

ABSTRACT

Sami Kämäräinen: Legal Grounds and Documentation Practices in Criminal Procedural Arrests

Type of thesis: Research-Based, Legal Study

Publicity: Public

Supervisor: Sanna Luoma and Antti Jääskeläinen

Degree: Bachelor of police services

In Finland, the police conduct approximately 20,000 criminal procedural arrests based on the Coercive Measures Act each year. With changes in society, demands for assessing the legality of police actions have also increased. The use of coercive measures that impact an individual's freedom involves a balancing act between procedural efficiency and the individual freedom protected by the Constitution.

This thesis examines the decision-making and justifications related to criminal procedural arrests conducted by the police, as well as the documentation practices associated with these arrests. The study consists of both a legal and a research-based component.

The legal component is based on literature, legislation, and legislative preparatory materials. The topic is discussed through the framework of police authority regulations relevant to criminal arrests, alongside fundamental rights, human rights conventions that limit arrest powers, and guiding principles for police work.

In the research component, the thesis investigates the key aspects the police should consider when documenting coercive measures impacting personal freedom. This is a qualitative study, with data gathered through interviews.

Knowledge of the regulations governing coercive measures is crucial for all operational police officers and forms an essential part of police professional competence. This thesis is intended for all police officers working with coercive measures impacting personal freedom.

Pages: 41

Month and year of review: November 2024

Keywords: arrest, Coercive Measures Act, criminal procedure

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	2
1.2 Tutkimuksen rajaus ja rakenne	3
1.3 Aiemmat tutkimukset aiheesta	3
2 TUTKIMUSMENETELMÄT	4
2.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus	4
2.2 Teemahaastattelu	4
2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	5
3 POLIISIN KIINNIOTTO-OIKEUS	6
3.1 Rikos pakkokeinon käytön edellytyksenä	7
3.2 Pakkokeinon käytöstä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies	7
3.3 Poliisimiehen kiinniotto-oikeus	8
3.4 Pidättämisen edellytykset	9
3.5 Pidättämisen yleiset edellytykset	10
3.6 Pidättämisen erityiset edellytykset	11
3.6.1 Karttamisvaara	12
3.6.2 Vaikeuttamisvaara	13
3.6.3 Jatkamisvaara	14
3.6.4 Ylitörkeä rikos	14
3.7 Yhteydenpidon rajoittaminen	15
3.8 Erityisten edellytysten jakautuminen kiinniottoperusteena	16
4 KIINNIOTTO-OIKEUTTA RAJOITTAVAT PERIAATTEET	16
4.1 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena	16
4.2 Euroopan ihmisoikeussopimus	18
4.3 Suhteellisuusperiaate	20
4.4 Vähimmän haitan periaate	20
4.5 Hienotunteisuusperiaate	21
4.6 Tarkoitussidonnaisuuden periaate	21

4.7 Kohtuuttoman pidättämisen kieltö	21
4.8 Uudelleen pidättäminen	22
5 KIINNIOTON YHTEYDESSÄ TEHTÄVÄT ILMOITUKSET	22
5.1 Kiinnioton syyn ilmoittaminen.....	22
5.2 Ilmoittaminen pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle	24
5.3 Ilmoittaminen kiinniotetun läheiselle.....	24
5.4 Muut kiinniottoon liittyvät ilmoitukset	24
5.5 Vapautensa menettäneen oikeudet	25
6 TUTKIMUSTULOSTEN ESITTELY	25
6.1 Pakkokeinon käyttöön liittyvää kokonaisarviointi	26
6.2 Kiinnioton yleiset edellytykset	26
6.3 Kiinnioton erityiset edellytykset	27
6.4 Yhteydenpidon rajoittaminen	28
6.5 Ylitörkeä rikos	29
6.6 Kirjauuskäytännöt	29
6.7 Laillisuusvalvonta	30
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	31
7.1 Pakkokeinon käyttöön liittyvä kokonaisarviointi.....	31
7.2 Kiinniottoon liittyvät kirjaukset	32
7.3 Ratkaisuehdotukset	34
8 POHDINTA	36
8.1 Jatkotutkimusehdotukset	37
8.2 Tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä	37
8.3 Lopuksi.....	38
LÄHTEET	39
LIITE	41

1 JOHDANTO

Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen on perustuslailla turvattu keskeisin perusoikeutemme. Perustuslain 7§ mukaan kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua, eikä vapautta saa riistää mielivaltaisesti ilman laissa säädettyä perustetta. Rikosprosessuaalisella kiinniotolla tarkoitetaan rikoksesta epäillyn henkilön vapaudenriistämistä laissa säädetyn perustein. Tällöin viranomaisten toimesta puututaan voimakkaimmalla mahdollisemmalla tavalla yksilön tärkeimpään oikeushyvään, henkilökohtaiseen vapauteen.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan rikosprosessuaaliseen kiinniottoon liittyviä kirjauskäytäntöjä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on selvittää, millä tavoin vapautteen kohdistuvan pakkokeinon edellytykset tulisi perustella, jotta ulkopuolinen arvioitsija voisi havaita pakkokeinon täyttävän sille laissa säädetty edellytykset.

Aihetta lähestytään pakkokeinopäätöksen perusteluiden näkökulmasta, joka ei ole synonyymi pakkokeinon laillisuudelle. Pakkokeino voi olla täysin laillinen ilman perusteluitakin ja toisaalta hyvätkään perustelut eivät itsessään ole laillisuuden tae. Opinnäytetyön tarkoituksena ei ole kiinnittää huomiota pelkästään perusteluihin ilman pakkokeinon laillisuutta, vaan pikemminkin päinvastoin. Opinnäytetyön tietoperusta rakentuu pakkokeinojen käyttöä koskeviin toimivaltuussäädöksiin, joihin perehdytään oikeuskirjallisuuden ja lainvalmisteluasiakirjojen pohjalta. Poliisin kiinniotto-oikeutta tarkastellaan suhteessa perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin yleisiin poliisitoimintaa ohjaaviin periaatteisiin.

Tutkittavaa aihetta käsitellään poliisin yleisjohtajan näkökulmasta ja pakkokeinopäätöksen tekijänä tutkimuksessa mainitaan useimmiten yleisjohtaja. Pakkokeinopäätöksiä poliisissa tekevät yleisjohtajan lisäksi tutkinnanjohtajat sekä eräät muut päällystötehtävissä toimivat poliisimiehet. Työn tarkoituksena ei ole korostaa yleisjohtajan roolia päätöksentekijänä suhteessa muihin. Laillisuusarvion kannalta ei ole merkitystä missä tehtävässä henkilö on toiminut, joten tässä tutkimuksessa esille tuodut asiat pätevät kaikkiin pakkokeinoista päättäviin virkamiehiin.

1.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa käsitellään rikosperusteisiin kiinniottoihin liittyviä kirjauskäytäntöjä. Tutkimuksen tarkoituksena on parantaa laatua kirjauskäytäntöjen osalta ja selvittää, millä seikoilla on merkitystä kiinnioton laillisuuden jälkikäteisessä arvioinnissa. Tutkimuksessa on kaksi tutkimuskysymystä, johon haetaan vastauksia haastattelututkimuksen sekä oikeuskirjallisuuden avulla. Alakysymyksillä pyritään tarkentamaan pääkysymyksen sisältöä.

1. Mihin seikkoihin yleisjohtajan tulee kiinnittää huomioita tehdessään kokonaisarvioita vapauteen kohdistuvan pakkokeinon käytöstä?
  - Poliisitoiminnan yleisten periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeusnäkökulman merkitys pakkokeinoharkinnassa?
2. Mihin seikkoihin yleisjohtajan tulee kiinnittää huomioita vapauteen kohdistuvan pakkokeinon kirjauskäytännöissä?
  - Kiinnioton yleiset- ja erityiset edellytykset?
  - Yhteydenpidon rajoittaminen?
  - Kiinniotto ylitörkeään rikokseen korkeimman oikeuden päätös (KKO 2024:20) huomioiden?
  - Kiinniottoa koskevat ilmoitukset?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena on selvittää yleisjohtajan näkökulmasta kiinniottopäätökseen liittyvää kokonaisarviointia. Pakkokeinopäätöksissä tulee aina suorittaa harkintaa pakkokeinosta aiheutuvan haitan ja mahdollisesti saavutettavan hyödyn välillä. Tällöin punnittavaksi tulee perus- ja ihmisoikeusnäkökulmat sekä poliisitoimintaa yleisesti ohjaavat periaatteet. Näitä periaatteita ovat mm. suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja tarkoitussidonnaisuuden periaate.

Toisen kysymyksen osalta etsitään vastauksia oikeaoppisiin kirjauskäytäntöihin. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavoin kiinnioton yleiset- ja erityiset edellytykset, yhteydenpidon rajoitus sekä kiinniottoon liittyvät ilmoitukset tulisi kirjata pakkokeinopöytäkirjaan.

1.2 Tutkimuksen rajaus ja rakenne

Tutkimus on rajattu koskemaan rikosperusteisia kiinniottoja koskevaa päätöksentekoa ja perustelua. Tutkimuksessa ei käsitellä pidättämiseen, vangitsemiseen tai muiden pakkokeinojen käyttöön liittyvää päätöksentekoa.

Suurin osa poliisin suorittamista kiinniotoista on poliisilakiperusteisia eli peruste toimivallalle on säädetty poliisilaissa. Poliisilakiperusteisessa kiinniotossa monet vapaudenmenetykseen liittyvät seikat ovat yhtenäisiä rikosperusteisen kiinnioton kanssa. Niiden tarkoituksena, päätöksentekoa koskeva menettely ja kirjauskäytännöt ovat kuitenkin täysin erilaiset. Tästä syystä tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty muut, kuin pakkokeinolakiin perustuvat rikosepäilyn vuoksi suoritettavat kiinniotot.

Tutkimuksen johdantokappaleessa esitellään tutkimuskysymykset, tutkimuksen rajaus sekä aiemmat tutkimukset aiheesta. Toisessa luvussa perehdytään tutkimusmenetelmiin sekä tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen. Luvut kolme ja neljä käsittelevät poliisin kiinniotto-oikeuteen liittyviä toimivaltuussäädöksiä sekä pakkokeinon käytölle asetettuja vaatimuksia perus- ja ihmisoikeuksien sekä poliisitoimintaa ohjaavien periaatteiden näkökulmasta. Kiinnioton yhteydessä tehtäviin ilmoituksiin perehdytään viidennessä luvussa. Tämän jälkeen käsitellään tutkimustulokset teemahaastatteluista, joihin esitetään johtopäätökset luvussa 7. Opinnäytetyön lopuksi käydään pohdintaa tutkimuksessa esille nousseeseen oikeudelliseen kysymykseen.

1.3 Aiemmat tutkimukset aiheesta

Max Eriksson on tehnyt vuonna 2018 Poliisiammattikorkeakoulussa Amk-opinnäytetyön *Pakkokeinolakiperusteiset kiinniottopöytäkirjat*. Opinnäytetyössä Eriksson tutkii Porvoon poliisiasemalla kirjattuja kiinniottopöytäkirjoja 1.1.2018 – 30.6.2018 väliseltä ajalta. Tutkimuksessaan Eriksson tarkastelee, kuinka kiinniottopöytäkirjoihin on kirjattuna kiinnioton yleiset- ja erityiset edellytykset sekä kiinniottoon liittyvät ilmoitukset. Tutkimuksen johtopäätöksissä Eriksson toteaa, että vain harvoissa pöytäkirjoissa vaatimukset täyttyivät täysimääräisesti perus- ja ihmisoikeuksien sekä laillisuuden näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena olevissa Porvoon poliisiaseman kiinniottopöytäkirjoissa kiinnioton yleiset edellytykset oli kirjattu 9 %:iin pöytäkirjoista. Kiinnioton erityisissä edellytyksissä oli puutteita ja virheellisyyksiä 33 % kaikista pöytäkirjoista. (Eriksson 2018, 45.)

Poliisiammattikorkeakoulussa on tehty useita opinnäytetöitä vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen käytöstä. Nämä työt ovat toiminnallisia opinnäytetöitä, joissa on laadittu ohjeita pakkokirjauksiin. Tällaisia töitä ovat *Henkilöön kohdistuvien pakkokeinojen kirjausohje* (Suhonen & Sairanen 2023), *Rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttö poliisin työssä: ohje harjoittelijalle* (Kilpinen 2018)

sekä *Pakkokeinokirjausten laadun kehittäminen Tampereen pääpoliisiasemalla: Ohjelehti yleisimmistä pakkokeinokirjauksista* (Tarkiainen & Autio 2022).

Tutkimuksellista työtä rikosperusteisiin kiinniottoihin liittyen ei edellä mainitun Max Erikssonin työn lisäksi ole aiemmin tehty.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Olen valinnut tutkimusmenetelmäksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän. Teoksesaan *laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät* (Gaudeamus 2020) Timo Juuti ja Anu Puusa kuvaavat laadullisen tutkimuksen pyrkivän ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemuksista, ajatuksista ja tunteista. Niistä merkityksistä, joita ihmiset tutkimuksen kohteena olevalle asialle antavat. (Juuti & Puusa 2020, 9.)

Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä tutkimuksesta menetelmien lisäksi tutkimustulosten muodossa. Laadullinen tutkimus ei pyri tuottamaan numeerista tai tilastollista tietoa tutkittavasta ilmiöstä, vaan tietoa siitä kuinka tutkimuksen kohteena olevat ihmiset kokevat asian. Näin ollen se tarjoaa määrällistä tutkimusta syvemmän ja monipuolisemman näkökulman tutkittavaan ilmiöön tai aiheeseen. Toisaalta subjektiivisuus voi olla myös laadullisen tutkimuksen heikkous. Tutkijan omat asenteet ja arvomaailma voivat vaikuttaa tutkimustuloksiin.

”Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole löytää tietoa siitä missä määrin tai kuinka usein joku ilmiö esiintyy. Sen sijaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään saamaan esille erilaisia näkökulmia aiheesta. Olennaista on tutkimukseen osallistuvien ihmisten näkökulma ja kokemukset sekä tutkijan vuorovaikutus yksittäisen havainnon kanssa”. (Juuti & Puusa 2020, 73.)

2.2 Teemahaastattelu

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät menetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisista dokumenteista koottu tieto. Näitä menetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisesti tai yhdistettynä tutkittavan asian ja tutkimusresurssien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 62.)

Yleisin tapa laadullisen tutkimuksen aineiston keräämiseen on haastattelu. Tapoja haastattelututkimukseen on kolme: avoin haastattelu, puolistrukturoitu haastattelu ja strukturoitu haastattelu. Näissä on kyse siitä, kuinka vapaa haastattelutilanne on. Avoin haastattelu muistuttaa kahden ihmisen välistä keskustelua, ilman ennalta laadittuja kysymyksiä. Vastakohtana taas on strukturoitu

haastattelu (lomakehaastattelu), jossa kysymykset on laadittu ennalta täysin valmiiksi. Puolistrukturoidu haastattelu eli teemahaastattelu on yhdistelmä näitä molempia. Sen etuna on, että tutkija voi poiketa haastattelurungosta ja toisaalta kuitenkin haastattelu ei rönsyile liikaa, vaan noudattaa valittua teemaa. (Hakala 2024, 116.)

Teemahaastattelussa tutkimusongelmasta poimitaan keskeiset aiheet tai teemat, joita tutkimushaastattelussa olisi välttämätöntä käsitellä tutkimuskysymykseen vastaamiseksi. Teemojen käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä haastattelun aikana. Tavoitteena on, että kaikista teemoista vastaaja voi antaa oman kuvauksensa ja haastatteluteemat on käsitelty vastaajan kannalta luontevassa järjestyksessä. (Vilka 2021, 99–100)

Tässä tutkimuksessa haastattelumuotona käytettiin teemahaastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin kolmea Itä-Suomen poliisilaitoksen virkamiestä viikolla 40 lokakuussa 2024. Kaikissa haastattelussa käytettiin samaa teemahaastattelurunkoa, joka on tämän tutkimuksen liitteenä (Liite1). Haastattelut kestivät noin 45–60 minuuttia per haastattelu.

Haastateltavien valinnassa kiinnitettiin huomioita haastateltavien työnkuvaan ja osaamiseen suhteessa tutkittavana olevaan aiheeseen. Jokainen haastateltava työskentelee tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin liittyvien asioiden parissa päivittäin. Haastateltavien tausta ja toimenkuva eroavat kuitenkin olennaisesti toisistaan. Tällä pyrittiin lisäämään näkökulmaa ja tuomaan mahdollisimman monipuolista osaamista tutkittavana olevaan aiheeseen. Haastateltavien taustat on avattu tarkemmin tutkimustulosten esittelyn yhteydessä.

2.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus voidaan tiivistää kolmeen käsitteeseen. Nämä ovat uskottavuus, luotettavuus ja eettisyys. Nämä käsitteet kytkeytyvät toisiinsa ja yhdenkin niistä pettäessä, putoaa koko tutkimukselta pohja pois. Uskottavuus viittaa siihen, missä määrin ulkopuoliset arvioijat hyväksyvät tutkimuksen tulokset ja luottavat siihen, että tutkimuksen aineisto on kerätty asianmukaisesti ja analysoitu huolellisesti. Luotettavuus tarkoittaa sitä, että tutkija vakuuttaa lukijan siitä, että hän on kyennyt valitsemaan ja käyttämään oikeanlaisia menetelmiä tutkimusongelman ratkaisemiseen. Eettisyydellä taas tarkoittaa sitä, että tutkija on noudattanut eettisiä periaatteita koko ajan tutkimusta tehdessään. Näin hänen käyttämänsä tutkimusmenetelmät ja analyysitavat voisivat toimia missä tahansa hyvin tehdyssä tutkimuksessa. Eettisyyteen liittyy myös se, että tutkimuksesta ei saa aiheutua haittaa sen kohteena oleville tai muille tutkimukseen liittyville tahoille. (Juuti & Pusa 2020, 167.)

Luotettavuuden arviointi kuuluu kaikkeen tutkimukseen tutkimusmenetelmästä riippumatta. Tutkijan tulee voida vakuuttaa ulkopuoliset henkilöt tutkimuksen kaikinpuolisesta uskottavuudesta ja siitä,

että tutkimukseen kirjatulla toimilla on saatu riittävän luotettavaa tietoa tutkittavasta aiheesta. Tutkimustulosten täytyy kuvastaa mahdollisimman totuudenmukaisesti tutkittua ilmiötä, eivätkä ne voi olla kuviteltuja tai sattumanvaraisia. (Hakala 2024, 130.)

Tämän tutkimuksen luotettavuutta on vahvistettu kiinnittämällä erityistä huomioita tutkimuskohteeseen, aiheen rajaukseen sekä tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tutkimuksessa on oikeuslähteisiin nojaava tietoperusta laajasti mukana. Menetelmistä on pyritty valitsemaan luotettavin ja sopivin tutkimusmenetelmä tämän tutkimuksen suorittamiseen. Haastateltavien henkilöiden perusteellisella ja huolellisella valinnalla suhteessa tutkittavaan aiheeseen on lisätty tutkimuksen uskottavuutta. Tutkimusaineiston käsittelyyn ja analysointiin on kiinnitetty erityistä huomioita. Haastattelututkimusten tulokset on käsitelty huolellisesti ja kirjattu tutkimukseen juuri sillä tavoin, kun haastateltava on asian ilmaissut.

Tutkimukseen osallistuneille henkilöille kerrottiin ennen tutkimusta, millaiseen tutkimukseen he ovat osallistumassa ja millaista tutkimusmenetelmää sekä sisällönanalyysiä tutkimuksessa käytetään. Haastateltavat henkilöt esiintyivät tutkimuksessa anonyymisti ja heidän henkilöllisyytensä ei ole muutoinkaan tutkimuksesta selvitettävissä. Haastatteluista kertynyttä materiaali on säilytetty ja hävitetty tutkimusluvan ehtojen mukaisesti.

Tutkimuksessa ei ole käsitelty tai tallennettu salassa pidettäviä tietoja tai henkilötietoja. Tutkimuksessa ei ole myöskään käsitelty viranomaisten rekisteristä löytyviä tietoja. Tutkimusluvan tälle tutkimukselle on myöntänyt Itä-Suomen poliisilaitos. Tutkimus on julkinen eikä sisällä salassa pidettäviä tietoja.

3 POLIISIN KIINNIOTTO-OIKEUS

Poliisin kiinniotto-oikeudella tarkoitetaan poliisin oikeutta laissa säädetyin perustein riistää henkilön vapaus. Kiinniotto-oikeudesta on säädetty useassa eri laissa kiinnioton erilaisten tarkoituksien vuoksi. Rikosperusteisella kiinniotolla tarkoitetaan epäillyn rikoksen vuoksi suoritettavaa kiinniottoa. Tällöin toimivaltuudet on säädetty esitutkinta- tai pakkokeinolaissa. Poliisilakiperusteisissa kiinniottoissa kiinnioton syy taas ei ole rikosprosessiin liittyvä. Tällöin kiinniotto tyypillisesti suoritetaan henkilön suojaamiseksi (PoL 2:2) tai rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi (PoL 2:10). Ulkomaalaisen säilöönottoon ei myöskään liity rikosepäilyä, vaan kyseessä turvaamistoimi ulkomaalaiseen kohdistettavien toimenpiteiden suorittamiseksi. Näiden lisäksi poliisi suorittaa kiinniottoja virka-aputehtävillä esimerkiksi tuomioistuimelle, puolustusvoimille tai rajavartiolaitokselle. Tässä tutkimuksessa käsitellään epäillyn rikoksen vuoksi suoritettavaa kiinniottoa pakkokeinolain perusteella.

Yleisimmät kiinnioton perusteet vuonna 2023	lukumäärä
Rikosperusteinen kiinniotto	20 768
Ulkomaalaisen säilönnötto	849
Poliisilakiperusteinen kiinniotto	43 377
	Lähde: Tilastokeskus

Kuva 1. Yleisimmät poliisin suorittamien kiinniottojen perusteet vuonna 2023. (Tilastokeskus)

3.1 Rikos pakkokeinon käytön edellytyksenä

Pakkokeinolaissa poliisin toimivaltaan liittyvät sääntelyt koskevat tilanteita, joissa epäillään rikosta. Pakkokeinojen käytön edellytyksenä on siis jo tapahtunut rikos tai ainakin epäily rikoksesta.

Esitutkintalaissa säädetään poliisin velvollisuudesta aloittaa esitutkinta epäillyn rikoksen johdosta. Esitutkintalain (ETL, 805/2011) 3 luvun 3 § mukaan esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Pakkokeinojen käyttö ei ole mahdollista, ellei esitutkintaa ole aloitettu.

Pakkokeinojen käyttö kytkeytyy aina käynnissä olevaan rikosprosessiin. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi toimenpiteet rikoksesta epäillyn pakenemisen estämiseksi, rikokseen liittyvien todisteiden hankkimiseksi tai rikoksella aiheutetun vahingonkorvausten suorittamisen turvaamiseksi.

Pakkokeinolain säädökset eivät siis koske tilanteita, joissa kyse on rikoksen paljastamisesta tai estämisestä. Poliisin oikeudesta käyttää pakkokeinoja rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi säädellään poliisilaisissa.

3.2 Pakkokeinon käytöstä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies

Pakkokeinoihin liittyvien toimivaltuuksien kannalta tulee poliisin osalta tunnistaa kaksi eri päätöksentekotasoa. Nämä ovat pidättämiseen oikeutettu virkamies ja muu poliisimies. Pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tarkoitetaan poliisin päällystöön kuuluvaa henkilöstöä. Poliisimiehellä tarkoitetaan miehistöön ja alipäällystöön kuuluvia virkamiehiä.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies on toimivaltainen päättämään useimmista pakkokeinoista, pois lukien tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluvat pakkokeinot. Poliisimies voi sen sijaan päättää pakkokeinon käytöstä joissakin kiireellisissä tapauksissa, mutta tuolloin hänen tulee viipymättä ilmoittaa siitä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, joka päättää pakkokeinon käytöstä lopullisesti.

Poliisin yleisjohtajalla tarkoitetaan poliisin tilanne- tai johtokeskuksessa olevaa päällystään kuuluva poliisimiestä. Yleisjohtaja vastaa toimialueensa operatiivisen poliisitoiminnan johtamisesta ja on kaikkien operatiivisessa toiminnassa työskentelevien esimies. (Valtioneuvoston asetus poliisista 4§)

Yleisjohtaja tekee kenttätoimintaa koskevat pakkokeinopäätökset kaikkina vuorokauden aikoina. Pakkokeinoista voi päättää samalla tavoin myös tutkinnanjohtaja, joka on rikostorjunnassa työskentelevä päällystövirkamies. Toiminnallisten johtosuhteiden selkeyttämiseksi yleisjohtaja vastaa pakkokeinoista operatiivisen toiminnan osalta ja tutkinnanjohtaja sen jälkeen, kun tapaus on otettu varsinaisesti tutkintaan.

3.3 Poliisimiehen kiinniotto-oikeus

Pakkokeinolain (PKL, 806/2011) 2 luvun 1 § käsittelee poliisimiehen kiinniotto-oikeutta. Sääädöksessä on kuvattu kolme erilaista kiinnioton perustetta:

1. *Poliisimies saa ottaa kiinni rikoksen selvittämistä varten verekseltään tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn (PKL 2:1.1).* Näissä tilanteissa ei ole merkitystä rikosepäilyn vakavuudella, vaan edellytyksenä on ainoastaan, että rikos on veres tai tekijä on tavattu pakenemasta. Ilman pidättämisen edellytyksiä tällainen kiinniotto saa kestää enintään 12 tuntia.
2. *Poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi tai vangittavaksi (PKL 2:1.2).* Tällöin kiinniottaminen ei ole itsenäinen toimenpide, vaan sillä otetaan henkilö viranomaisen huostaan pidättämisen tai vangitsemisen toteuttamiseksi (Fredman ym. 2020, 756).
3. *Poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämiseen on edellytykset ja pidättämisen toimeenpano voisi muuten vaarantua. Kiinniottosta on ilmoitettava viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on 24 tunnin kuluessa päätettävä onko kiinniotettu pidätettävä vai vangittava. Kiinnioton jatkuminen yli 12 tuntia edellyttää pidättämisen edellytysten olemassaoloa (PKL 2:1.3).*

Edellä kuvattuja kiinnioton perusteita on mahdollista havainnollistaa käytännön esimerkkien avulla. Ensimmäinen kohta liittyy vereksiin rikostapauksiin, joissa poliisimies voi omalla päätöksellään ottaa rikoksesta epäillyn kiinni esitutkintatoimenpiteiden ajaksi. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi poliisipartiolle tullut näpistykseen liittyvä tehtävä. Poliisipartio ottaa näpistyksestä epäillyn henkilön kiinni, selvittää tämän henkilöllisyyden ja tapahtumien kulun sekä asianomistajan vaatimukset. Tä-

män jälkeen partio kirjoittaa epäillylle sakon, jonka jälkeen hänet päästetään vapaaksi. Esimerkkita-
pauksessa epäilty on kiinniotettu edellä mainittujen toimenpiteiden ajan, mutta koska pidättämisen
edellytykset eivät näpistysrikoksessa täyty, on henkilö vapautettava 12 tunnin kuluessa.

Toinen kohta liittyy tapauksiin, joissa epäilystä on tehty pidättämistä tai vangitsemista koskeva
päätös jo aikaisemmin. Näissä tilanteissa henkilö on usein etsintäkuulutettu ja kiinnioton suorittava
poliisimies ainoastaan laittaa jo aiemmin määrätyn pakkokeinon täytäntöön.

Kolmannessa kohdassa edellytyksenä on vakavampi rikos. Tällöin pidättämisen edellytysten tulee
täytyä jo kiinniottohetkellä. Kyseeseen tulee siis rikos, josta seurauksena on oltava vähintään
vuosi vankeutta esim. varkaus, pahoinpitely, vahingonteko jne. Poliisipartio voi ottaa tällaisesta ri-
koksista epäillyn kiinni omalla päätöksellään, mutta heidän tulee viipymättä ilmoittaa päälylystään
kuuluvalla poliisimiehelle, joka päättää lopullisesta kiinniotosta. Pidättämisen edellytykset on ku-
vattu tämän luvun kohdassa 3.4.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan kiinniottoon liittyviä perusteita ja kirjauskäytäntöjä kolmannen koh-
dan mukaisissa tapauksissa. Kiinnioton perusteita arvioidaan siis pidättämisen edellytysten kautta.
Työni ei koske ensimmäisessä kohdassa havainnollistettua tilannetta, jossa poliisimies ottaa hen-
kilön omalla päätöksellään kiinni lyhyeksi aikaa esitutkintatoimenpiteitä varten.

3.4 Pidättämisen edellytykset

Pidättämisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolaissa (PKL 2:5):

Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos:

- 1) rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;
- 2) rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty an-
karin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ja mui-
den seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän:
  - a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytän-
töönpanoa
  - b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusai-
neistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa;
taikka
  - c) jatkaa rikollista toimintaa;
- 3) hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmei-
sesti virheellisen tiedon; tai

4) hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän maasta poistumalla karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Kun henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on muuten 1 momentissa säädetyt edellytykset ja epäilyn pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Alle 15-vuotiaana tehdystä rikollisesta teosta epäiltyä ei saa pidättää.

3.5 Pidättämisen yleiset edellytykset

Pidättämisen edellytykset on perinteisesti jaoteltu yleisiin ja erityisiin edellytyksiin. Yleisillä edellytyksillä tarkoitetaan PKL 2:5.1 kohtaa ”rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää”.

Yleiset edellytykset muodostavat perustan pidättämiselle. Mikäli yleiset edellytykset eivät täyty ei erityisiä edellytyksiä voida edes arvioida. Yleisiä edellytyksiä voidaan myös havainnollistaa seuraavasti:

Todennäköisin syin voidaan epäillä, että

- 1) on tehty rikos ja
- 2) pidätettävä henkilö on syyllistynyt tuohon rikokseen.

Ensimmäisenä tulee siis arvioitavaksi, onko kyseessä rikos. Rikokselta edellytetään tässä yhteydessä korkeampaa todennäköisyyttä kuin esitutkinnan aloittamisessa. Esitutkintalain mukaan esitutkinta on toimitettava, kun on ”syytä epäillä, että rikos on tehty. Rikoksen todennäköisyyttä on pidettävä huomattavasti korkeampana kuin esitutkinnan aloittamista koskevaa edellytystä, joka on ilmaistu esitutkintalaissa sanoilla ”on syytä epäillä, että rikos on tehty” (Fredman 2020, 775).

Toiseksi arvioidaan todennäköisyyttä, jolla pidätettävä henkilö on syyllistynyt rikokseen. Pakkokeinolaisten valmistelutöiden mukaan epäilyä voidaan pitää uskottavana vain silloin, kun on olemassa tosiseikkoja tai tietoja, joiden perusteella objektiivinen tarkkailija voi vakuuttua siitä, että asianomainen henkilö on saattanut tehdä rikoksen. Uskottavuutta arvioidaan tapauksen kokonaisarvioinnin perusteella. (HE 222/2010, 247.)

Pidättämisen edellytyksissä käytetään ilmaisua ”rikoksesta todennäköisin syin epäilty”. Tällä kuvataan sitä todennäköisyyden astetta, jolla henkilön epäillään syyllistyneen rikokseen. Hallituksen esityksessä edellisestä pakkokeinolaista ilmaisua on kuvattu ”pitää olla enemmän todennäköistä, että epäily osoittautuu oikeaksi, kuin että se osoittautuu vääräksi”. Matemaattista ilmaisua käyttäen todennäköisyyden tulee olla yli 50-prosenttinen. (HE 14/1985, 16.)

Pidättäminen on mahdollista tietyissä tilanteissa myös alemmalla näyttökynnyksellä kuin ”todennäköisin syin epäilty”. Tällöin edellytyksenä on, että henkilöä on ”syytä epäillä” rikoksesta ja pidättäminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Tämä mahdollistaa pidättämisen alhaisemmalla näytöllä tilanteissa, joissa esitutkinta on alkuvaiheessa ja kesken olevilla esitutkintatoimilla pyritään hankkimaan lisää näyttöä rikosepäilyn tueksi. Näissä tilanteissa edellytetään, että todella on odotettavissa konkreettista lisäselvitystä. Kyseessä ei siis voi olla tutkintatoimille myönnettävä lisäaika. (Järmälä 2020, 34). Aiemman pakkokeinolain perusteissa mainittiin esimerkkeinä avaintodistajan tavoittaminen, rikospaikkatutkinnan loppuunsaattaminen, kriminaalitekniiset tutkimukset ja asiantuntijalausnonhankkiminen (HE 14/1985, 44.)

Yleisissä edellytyksissä arvioinnin kohteena on rikoksen tapahtuminen ja käsillä olevan henkilön syyllistymisen tason arviointi tutkittavaan epäiltyyn rikokseen. (Rantaeskola 2019, 297)

3.6 Pidättämisen erityiset edellytykset

Pidättämisen erityiset edellytykset tarkoittavat niitä lisäperusteita, joita pidättämiseen vaaditaan edellä kuvattujen yleisten edellytysten lisäksi. Erityiset edellytykset voidaan jakaa säännönmukaisiin ja muihin erityisiin edellytyksiin. Säännönmukaisilla erityisillä edellytyksillä tarkoitetaan tapauksia, joissa henkilöä epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten ja muiden olosuhteiden vuoksi on syytä epäillä, että hän

- a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa (karttamisvaara)
- b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa (vaikeuttamisvaara)
- c) jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara)

Edellä kuvattujen säännönmukaisten edellytysten lisäksi PKL 2:5 säädetään kolmesta muunlaisesta tilanteesta, joissa henkilö on mahdollista pidättää. Ensimmäinen koskee tilannetta, jossa henkilöä epäillään rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta (ns. ylitörkeä rikos). Tällaisissa tilanteissa on katsottu, että henkilöä epäillään niin vakavasta rikoksesta, että pidättämispäätöksessä ei erikseen tarvitse tuoda esille paonvaaraa, sotkemisvaaraa tai jatkamisvaaraa (Fredman ym. 2020, 780). Korkein oikeus antoi alkuvuodesta ennakkopäätöksen, jonka mukaan pelkkä rikosepäilyn vakavuus ei yksistään voi olla peruste vapaudenriistolle. Asiaa käsitellään tarkemmin tämän luvun kohdassa 2.5.4.

Toinen tilanne koskee tapauksia, joissa henkilö on tuntematon ja hän kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan tai antaa siitä ilmeisen virheellisen tiedon. Tällöin kysymys on henkilön pidättämisestä identifiointitarkoituksessa (Fredman ym. 2020, 780). On huomioitavaa, että näissä tapauksissa ei ole erikseen säädetty rikoksen vakavuudesta, vaan henkilö voidaan tässä tarkoituksessa pidättää rikoksen vakavuuteen katsomatta. Käytännössä nämä tilanteet ovat kuitenkin erittäin harvinaisia, koska luonnollisesti esitutkintaviranomainen itse aktiivisesti pyrkii selvittämään henkilöllisyyden ja tämän selvittyä peruste pidättämiselle lakkaa.

Kolmas tilanne koskee tapauksia, joissa epäilyllä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän maasta poistumalla karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Näissä tilanteissa on pystyttävä osoittamaan konkreettista näyttöä maasta poistumisen todennäköisyydelle eikä perusteeksi riitä, että pidätettävä on ulkomaalainen (Fredman ym. 2020, 781).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eritoten pidättämisen erityisiä edellytyksiä säännönmukaisissa tapauksissa eli karttamisvaaraa, vaikeuttamisvaaraa ja jatkamisvaaraa. Nämä ovat myös selkeästi yleisimmät perusteet poliisin tekemissä rikosperusteisissa kiinniotoissa.

3.6.1 Karttamisvaara

Pidättämisen erityisissä edellytyksissä karttamis-, sotkemis- ja jatkamisvaaran kohdalla käytetään ilmaisua ”epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ja muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä”. Toisin sanoen epäily siitä, että henkilö pakenee, vaikeuttaa esitutkintaa tai jatkaa rikollista toimintaa perustuu henkilökohtaisiin olosuhteisiin tai muihin seikkoihin.

Karttamisvaaralla tarkoitetaan tilannetta, joissa epäilty lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tässä yhteydessä henkilökohtaisilla olosuhteilla voitaisiin tarkoittaa sitä, onko epäilyllä vakituista asuntoa tai työpaikkaa. Lisäksi kyseen tulevat sosiaaliset suhteet ja muut perhesidonnaisuudet. (Rantaeskola ym. 2014, 50.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on karttamisvaaraa arvioitaessa antanut merkitystä henkilön luonteelle, moraalille, kotipaikalle, ammatille, varallisuudelle ja perhesiteille (Järmälä 2020, 56). Muita karttamisvaaraa tukevia seikkoja voi ilmetä epäillyn omasta toiminnasta esim. hänet on tavattu paakenemasta tai hän on yrittänyt paeta. Esitutkinnan ja oikeudenkäynnin karttaminen saattaa ilmetä myös epäillyn jättäessä saapumatta esitutkintaan tai oikeudenkäyntiin. (Fredman ym. 2020, 778.)

3.6.2 Vaikeuttamisvaara

Vaikeuttamisvaaralla tarkoitetaan tilannetta, jossa epäilty vaikeuttaa esitutkintaa hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa tai vaikuttamalla muihin asianosaisiin. Kysymykseen voi tulla vaikuttaminen todistajaan, asianomistajaan, rikoskumppaniin tai asiantuntijaan. Vaikeuttamisvaarasta käytetään yleisesti myös nimitystä sotkemisvaara ja jälkienpeittämisvaara.

Vaikeuttamisvaara on verekseltään tavoitettujen rikosentekijöiden kiinniotossa yleisin kiinnioton erityisenä edellytyksenä käytetty peruste. Rikoksen tultua ilmi ja esitutkinnan ollessa vasta alkuvaiheessa on mahdollisuudet esitutkinnan vaikeuttamiseen suurimmillaan. Tyypillisesti näissä tilanteissa kuulustelut ja kotietsinnät on vielä suorittamatta ja osallisia tavoittamatta. Näin ollen vapaana ollessaan epäilty voisi vaarantaa muiden pakkokeinojen käytön tarkoituksen esim. kätkemällä kotoaan löytyvää rikokseen liittyvää todistusaineistoa tai sopimalla rikoskumppanin kanssa kertomuksista. Epäillyn kiinniotolla vaikeuttamisvaaran perusteella turvataan etenkin esitutkinnan alkuvaiheen toimenpiteitä. Vaikeuttamisvaaran merkitys yleensä vähenee esitutkinnan edetessä, jolloin myös epäillyn tosiasialliset mahdollisuudet vaikeuttaa esitutkintaa vähenevät. Joissain tapauksissa vaikeuttamisvaara voi olla vangitsemisen perusteena rikosasian pääkäsittelyyn asti. Näissä tapauksissa kyse on yleensä vakavimmista rikoksesta ja on epäily siitä, että epäilty pyrkii vaikuttamaan muiden osallisten pääkäsittelyssä antamaan kertomukseen.

Vaikeuttamisvaarassa on siis erotettavissa todistusaineistoon liittyvä ja henkilöihin liittyvä asian vaikeuttaminen. Todistusaineisto voi koostua esimerkiksi esineistä, omaisuudesta ja asiakirjoista. Kyseessä voi siis olla esimerkiksi rikosjälkien sotkeminen, tekovälineen tai rikokseen liittyvien asiakirjojen hävittäminen tai rikoksella viedyn omaisuuden kätkeminen (Helminen ym. 2014, 830). Näiden osalta vaikeuttamisvaara kiinnioton perusteena luonnollisesti poistuu sen jälkeen, kun ne on saatu esitutkintaa suorittavan viranomaisen haltuun.

Henkilöihin kohdistuvaa vaikuttamista voi olla monenlaista ja se voi kohdistua asianomistajaan, todistajaan, rikoskumppaniin tai asiantuntijaan. Viimeksi mainittu on käytännössä erittäin harvinaista ja koskeekin vain tietynlaisia rikosasioita. Vaikuttamisen tapoja ei ole säädöksessä määritelty. Kyseen voi tulla uhkailu, taivuttelu, manipulointi tai esimerkiksi sopiminen tietynlaisesta valheellisesta kertomuksesta (Helminen ym. 2014, 830). Pääsääntöisesti vaikeuttamisvaara poistuu, kun kaikki osalliset on saatu esitutkinnassa kuultua. Edellä kuvatun mukaisesti, joissain tapauksissa vaikeuttamisvaara toiseen henkilöön liittyen voi kuitenkin jatkua jopa pääkäsittelyyn saakka.

3.6.3 Jatkamisvaara

Jatkamisvaaralla tarkoitetaan tilannetta, jossa epäillyn arvioidaan vapaana ollessaan jatkavan rikollista toimintaa eli rikosten tekemistä. Tässäkin säädöksessä sanamuotona on ” syytä epäillä henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella”.

Tavoitteeltaan ja tarkoitukseltaan jatkamisvaara eroaa aikaisemmista. Vaikeuttamis- ja karttamisvaaran tarkoituksena on turvata esitutkintaa ja syytteen nostamista. Jatkamisvaara taas liittyy rikosten ennalta estämiseen eli kyse on preventiivisestä toimenpiteestä. Tässä mielessä jatkamisvaarassa on osittain kyse samasta asiasta kuin rikoksesta määrättyssä rangaistuksessa. (Järmälä 2020, 87)

Vangitsemisen yhteydessä jatkamisvaaran arviointikriteerinä on pidetty epäillyn aikaisempaa rikostaustaa sekä rikoksen nopeaa uusimista. Yleensä kysymyksessä on rikoskierteessä olevan henkilön toiminnan katkaiseminen (Tolvanen 2011, 219). Jatkamisvaaraa käytetään yleisesti kiinniottoperusteena myös verekseltään ilmi tulleiden rikosten yhteydessä.

3.6.4 Ylitörkeä rikos

Tapauksissa, joissa rikoksen vähimmäisrangaistus on enemmän kuin kaksi vuotta vankeutta ei pakkokeinolain mukaan tarvitsisi olla muita edellytyksiä kiinniottamiselle. Toisin sanoen näissä tilanteissa ei tarvitsisi olla käsillä epäilyä jatkamisvaarasta, vaikeuttamisvaarasta tai karttamisvaarasta. Pakkokeinolain kirjaus on sinänsä selkeä eikä jätä tulkinnalle varaa. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta (PKL 2:5). Käytännössä lainkohtaa on tulkittu em. tavoin eikä vangitsemisen yhteydessäkään ole ylitörkeiden rikosten osalta vaadittu vaaraedellytysten esille tuontia. Tähän näkökulmaan on päädytty myös oikeuskirjallisuudessa.

Korkein oikeus antoi alkuvuodesta ratkaisun, jossa se totesi, että pelkästään rikosepäilyn vakavuuteen perustuva vangitseminen ei ole Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukainen (KKO 2024:20). Kyseisessä tapauksessa henkilö oli vangittu todennäköisin syin murhasta epäiltynä, eikä hänen vangitsemiselleen ollut esitetty mitään edellä kuvattuja vaaraedellytyksiä. Vangitsemispäätöksestä valitettiin korkeimpaan oikeuteen, jonka päätöksen mukaisesti vangitsemiselle ei ollut laillisia edellytyksiä. Korkeimman oikeuden päätöksen mukaan vangitsemiselle olisi tullut olla muitakin perusteita kuin pelkkä rikosepäily. Kyseessä on ennakkopäätös, joka muuttaa käytäntöjä ylitörkeitä rikoksia koskevissa pidättämis- ja vangitsemispäätöksissä.

3.7 Yhteydenpidon rajoittaminen

Yhteydenpidon rajoittaminen liittyy keskeisesti pidättämisen erityisenä edellytyksenä olevaan vaikeuttamisvaaraan. Rajoittamalla kiinniotetun henkilön yhteydenpitoa muihin henkilöihin, pyritään turvaamaan kiinniottamisen tarkoitus. Toisin sanoen, jos henkilö olisi otettu kiinni vaikeuttamisvaaralla, mutta hän saisi pitää vapaasti yhteyttä kaikkiin ihmisiin, voitaisiin perustellusti kysyä, onko kiinniottamiselle perusteita ylipäätään.

Yhteydenpidon rajoittamisesta säädetään pakkokeinolain 4 luvussa. *Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa tiettyyn muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen (PKL 4:1.1).*

Kyseessä on siis tilanne, jossa yhteydenpito rajoitetaan tiettyyn henkilöön. Epäilty ei esimerkiksi saa olla yhteydessä rikoskumppaniinsa tai rikoksen todistajaan.

Yhteydenpidon rajoittamisen järeämpi muoto on kyseessä, kun yhteydenpito rajoitetaan koskemaan kaikkia muita henkilöitä avustajaa lukuun ottamatta. Tällöin yhteydenpidon rajoittaminen vaatii erityisen painavat syyt. *Yhteydenpitoa voidaan erityisen painavista syistä rajoittaa yleisesti muiden henkilöiden kanssa nimeämättä henkilöitä, joihin yhteydenpito rajoitetaan (PKL 4:1.2).* Tämä tilanne on tyypillisesti silloin, kun kyseessä on todistusaineistoon liittyvä vaikeuttamisvaara. Epäilty voisi tuolloin yhteydenpidollaan pyytää toista henkilöä hävittämään tai kätkemään rikokseen liittyvää todistusaineistoa.

Yhteydenpidon rajoittamisen osalta on erikseen säädetty, että lähiomaiseen yhteydenpitoa saa rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä, ja yhteydenpitoa ylipäätään ei saa rajoittaa enempää eikä pidempään kuin on välttämätöntä.

Yhteydenpidon rajoittamisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies eli yleisjohtaja tai tutkinnanjohtaja. Tämän tulee tehdä arvio missä määrin yhteydenpitoa rajoitetaan ja myös purkaa rajoituksia heti, kun niille ei ole enää edellytyksiä.

3.8 Erityisten edellytysten jakautuminen kiinniottoperusteena

Alla olevassa taulukossa on havainnollistettu, millä tavoin kiinnioton erityiset edellytykset jakautuivat poliisin tekemissä pakkokeinopäätöksissä vuonna 2023. Taulukosta on nähtävissä, että vaikeuttamis-, ja jatkamisvaara ovat olleet selkeästi yleisimmät perusteet kiinniotoissa.

Kiinnioton erityiset edellytykset vuonna 2023	Lukumäärä
1. Rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta (ylitörkeä rikos)	189
2. Ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja on syytä epäillä, että epäilty:	
- lähtee pakoan tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä.. (karttamisvaara)	1 986
- vaikeuttaa asian selvittämistä (vaikeuttamisvaara)	10 941
- jatkaa rikollista toimintaa (jatkamisvaara)	8 857
3. Epäilty on tuntematon ja kieltäytyi ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan..	24
4. Ei vakinaista asuntoa ja on todennäköistä, että hän karttaa poistumalla maasta..	190
	Lähde: Tilastokeskus

Kuva 2. Kiinnioton erityiset edellytykset vuonna 2023 (Tilastokeskus)

4 KIINNIOTTO-OIKEUTTA RAJOITTAVAT PERIAATTEET

Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista (POL 1:2)

Edellä aiemmassa luvussa on kuvattu poliisin kiinniotto-oikeuteen liittyvää lainsäädäntöä. Seuraavassa tätä oikeutta käsitellään suhteessa perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen säännöksiin yksilön vapaudesta. Lisäksi käydään läpi poliisitoimintaa ohjaavia periaatteita, joita tulee arvioida rajoittavana tekijänä kiinniottopäätöstä tehtäessä. Näitä periaatteita on kirjattuna pakkokeinolakiin, poliisilakiin ja esitutkintalakiin. Niillä täsmennetään toimivaltuuksien käyttöä ja ohjataan viranomaista käyttämään toimivaltuuksia lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

4.1 Henkilökohtainen vapaus perusoikeutena

Perustuslaki on kaiken lainsäädännön ja julkisen vallan käytön perusta. Se määrittää yksilön ja julkisen vallan suhteen ja sisältää säännökset julkisen vallan käytön periaatteista. Keskeinen säädös

on kirjattuna Perustuslain (PeL, 731/1999) 1 luvun 2 pykälään ”*Julkisen vallan käytön on perustettava lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on tarkoin noudatettava lakia.*”

Perustuslain 2. luvussa säädetään perusoikeuksista. Keskeisimpiä perusoikeuksiamme ovat oikeus elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, yhdenvertaisuus lain edessä, sekä uskonnon- mielipiteen ja liikkumisenvapaus. Perustuslain 2:7 turvaa jokaiselle oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Pykälän kolmas momentti sisältää poliisin suorittamien vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen osalta kaksi keskeistä lausetta:

1. **Vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.** Poliisin suorittamalle vapautteen kohdistuvalle pakkokeinolle on näin ollen asetettu vaatimus jo perustuslaissa. Poliisin suorittama kiinniotto ei voi koskaan olla mielivaltainen vaan sen täytyy perustua lakiin.

Perusoikeuksista on erotettavissa ehdottomat perusoikeudet ja ne, joita voidaan laissa säädettyin edellytyksin julkisen vallan toimesta rajoittaa. Ehdottomia perusoikeuksia, joista ei missään olosuhteissa voida poiketa ovat esim. PL 7.2:n säännös, joka kieltää kuolemanrangaistuksen, kiduttamisen ja ihmisarvoa loukkaavan kohtelun.

Henkilökohtainen vapaus ei ole ehdoton perusoikeus. Henkilökohtaista vapautta voidaan rajoittaa. Perustuslaintasoisuus asettaa siihen puuttumiselle kuitenkin merkittävän vaatimuksen. Vapauden voi riistää vain niissä tilanteissa, joissa vapaudenriiston perusteena on eduskunnan säätämä laki.

2. **Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen määrää tuomioistuim.** Lause kuvastaa esitutkintaviranomaisen ja tuomioistuimen roolia yksilön vapautteen puuttuttaessa. Poliisin suorittama vapautteen kohdistuva pakkokeino ei ole rangaistus eikä sillä saa myöskään olla rangaistuksellista tarkoitusta. Oikeusvaltiossa ainoa taho, joka voi määrätä vankeusrangaistuksen on tuomioistuin. Poliisin vapautteen kohdistamat pakkokeinot sen sijaan liittyvät rikosten selvittämiseen tai niiden estämiseen. Edelleen pykälässä säädetään, että muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi sekä vapautensa menettäneen oikeudet on turvattava lailla.

4.2 Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus on vuonna 1950 laadittu ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamista koskeva eurooppalainen perussopimus. Sen sopimusosapuolia ovat kaikki 46 Euroopan neuvoston jäsenmaata, joista 27 on Euroopan unionin jäsenvaltioita. Suomi ratifioi Euroopan ihmisoikeussopimuksen vuonna 1990 (Pellonpää ym. 2012, 8). Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittymisen jälkeen, sopimus on tullut osaksi Suomen oikeutta ja se on rinnastettavissa Suomen omaan lain säädäntöön ja sovellettavissa sen tavoin (Fredman ym. 2020, 51).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista valvoo ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Jokainen Euroopan neuvoston jäsenvaltio on velvollinen noudattamaan sopimusta, niin kuin muitakin kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan. Sopimuksen valvontajärjestelmään kuuluu mahdollisuus saattaa EIT:n arvioitavaksi valitus jonkin sopimusvaltion tekemästä rikkomuksesta. Valituksen voi tehdä valtio toista kohtaan, mutta myös yksityishenkilö voi tehdä ns. yksilövalituksen. Jos ihmisoikeustuomioistuin katsoo valtion loukanneen jotakin ihmisoikeutta, tulee kyseisen valtion ryhtyä toimiin oikeuksen tekemiseksi. Tämä voi velvoittaa vastaajavaltioita myös lainsäädäntömuutoksiin, jos loukkaus johtuu ristiriidasta lainsäädännön ja ihmisoikeussopimuksen välillä. Suomen perustuslakiin kirjatut perusoikeudet on pyritty muotoilemaan siten, että ne antavat vähintään samansisältöistä suojaa kuin ihmisoikeussopimuksen määräykset. (Fredman ym. 2020, 50–51).

Euroopan ihmisoikeussopimuksen ensimmäinen osa ”Oikeudet ja vapaudet” sisältää 18 erilaista artiklaa, jotka ovat pitkälti rinnastettavissa perustuslain perusoikeuksiin. Näitä ovat mm. oikeus elämään, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, kidutuksen-, syrjinnän-, ja pakkotyön kieltö sekä uskonnon ja mielipiteen vapaus. Tämän opinnäytetyön kannalta keskeisin on artikla viisi ”oikeus vapauteen ja turvallisuuteen.” Artiklan mukaan keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan. Artikla sisältää tyhjentävän luettelon tilanteista, joissa vapaudenriisto on mahdollista. Vapaudenriiston tulee täyttää seuraavat edellytykset:

- a) henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa;
- b) henkilö pidätetään tai vangitaan lain nojalla, koska hän ei ole noudattanut tuomioistuimen laillista määräystä, tai jonkin lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi;
- c) henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikoksia tai pakenemasta teon jälkeen;
- d) alaikäiseltä riistetään vapaus lain nojalla hänen kasvatuksensa valvomiseksi tai hänet pidätetään lain nojalla hänen saattamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi

- e) henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai hänen heikon mielenterveytensä, alkoholisminsa, huumeidenkäyttönsä tai irtolaisuuden vuoksi;
- f) henkilö pidätetään tai häneltä riistetään vapaus lain nojalla, jotta estettäisiin hänen laitton maahantulonsa tai jos on ryhdytty toimiin hänen karkottamiseksi tai luovuttamiseksi. (Pellonpää ym. 2012, 396.)

Luettelon jokaisessa kohdassa on vaatimus, jonka mukaan toimenpiteen tulee tapahtua ”lain nojalla”. Tällä laillisuusvaatimuksella tarkoitetaan jokaisen jäsenvaltion veloitetta noudattaa omaa kansallista lainsäädäntöä. Tämä ei kuitenkaan saa olla ristiriidassa edellä kuvatun 5 artiklan kanssa. Ihmisoikeussopimus siis asettaa jokaisen maan kansalliselle lainsäädännölle sisällöllisen vaatimuksen luettelemalla hyväksyttävät perusteet vapaudenriistolle. (Pellonpää ym. 2012, 404.)

Edellä luetelluista artikla viiden kiinniottoperusteista kohta c) liittyy rikosperusteisiin kiinniottoihin. Vapaudenriisto on c-kohdan mukaan mahdollista kolmessa tapauksessa. Ensimmäinen koskee rikoksesta epäillyn kiinniottoa ja se on kirjattu sanamuodolla ”milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen”. Epäilyn aste on englanninkielisessä tekstissä ilmaistu sanoilla *reasonable suspicion*. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan ”reasonable suspicion” edellyttää sellaisten tosiasioiden tai informaation olemassaoloa, joka riittäisi objektiiviselle tarkkailijalle sen päättelemiseksi, että kysymyksessä oleva henkilö on saattanut suorittaa rikoksen. (Pellonpää ym. 2012, 415). Huomioitavaa on, että pidättämiskynnys on ihmisoikeussopimuksessa alhaisempi mitä pakkokeinolaissa, jossa pääsääntöisesti edellytetään ”todennäköisiä syitä”. Tätä EIT:n ”syytä epäillä” määrittelyä voidaan hyödyntää myös pakkokeinolain tulkinnassa arvioitaessa eri todennäköisyysasteita.

Kaksi muuta vapaudenriiston edellytystä on kirjattu muotoon ”estää tekemästä rikoksia tai pakene-
masta teon jälkeen”. Näiden edellytysten osalta on nähtävissä selkeä yhdenmukaisuus pakkokeinolain pidättämisen edellytyksiin eli jatkamisvaaran ja paonvaaran.

Artiklan hyväksyttävä vapaudenriistoperusteita ovat siis rikosepäily, jatkamisvaara ja paonvaara. Tämä ei kuitenkaan estä jäsenvaltioita asettamasta pidättämiselle tarkempia lisäedellytyksiä. Artiklassa ei mainita esim. todisteiden hävittämistä (vaikeuttamisvaara), mikä taas on pakkokeinolaissa määritetty yhdeksi edellytykseksi. Vaikeuttamisvaaran katsotaan sisältyvän rikosepäilyä koskevaan vapaudenriistoon, josta on kansallisessa lainsäädännössä säädetty tarkemmin. (Pellonpää ym. 2012, 416.)

4.3 Suhteellisuusperiaate

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:ssä on säädetty suhteellisuusperiaatteesta. Sen mukaan pakkokeinoja saa käyttää vain, jos niiden käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys, pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Tämä periaate asettaa viranomaiselle vaatimuksen siitä, että käytettävän pakkokeinon tulee olla järkevässä suhteessa tutkittavana olevaan rikokseen nähden. Pakkokeinon käyttöä arvioitaessa tulisi siis huomioida myös ne seikat, jotka puoltavat pakkokeinon käytöstä luopumiseen. Kiinniottamisen ja pidättämisen osalta puututaan keskeisimpään perusoikeuteen eli henkilökohtaiseen vapauteen, jolloin myös perusteet vapauden riistämiseen tulee olla suhteessa asian vakavuuteen. Lainsäädännössä suhteellisuusperiaatteen toteutuminen on pyritty varmistamaan myös siten, että kiinniottaminen ja pidättäminen edellyttävät tietyn vakavuusasteen rikosta. Vaikka lain edellyttämä rikoksen vakavuusaste täytyisikin, tulee vähäisempien rikosten kohdalla arvioida, onko pakkokeinon käyttäminen välttämätöntä. Kiinniottamisen osalta kyseeseen voisi tulla tilanne, jossa sinänsä olisi perusteet kiinniottamiselle, mutta kiinniottamisella aiheutettu oikeuden loukkaus(vapaudenriisto) ei olisi suhteessa tavoiteltuun hyötyyn esim. vähäinen merkitys näytön kannalta. Yhteenvetona voidaan todeta suhteellisuusperiaatteen estävän pakkokeinojen käytön tilanteissa, joissa niiden käytöstä aiheutuu saavutettuja hyötyjä selvästi suuremmat haitat (Järmälä 2020,31).

4.4 Vähimmän haitan periaate

Toinen keskeinen pakkokeinojen käyttöä säätelevä periaate on vähimmän haitan periaate (PKL 1:3). Sen mukaan pakkokeinojen käytöllä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin enempää kuin se on välttämätöntä tarkoituksen saavuttamiseksi. Lisäksi säädetään, että pakkokeinon käytöllä ei saa aiheuttaa kenellekkään tarpeettomasti vahinkoa tai haittaa. Säädöksen tarkoituksena on turvata, että pakkokeinon käytöllä aiheutettaisiin mahdollisimman vähän haittaa sen kohteeksi joutuneelle. Tähän liittyy myös se, että pakkokeinon käyttöä ei ulotettaisi ajallisesti pidemmälle kuin se on välttämätöntä (Helminen ym. 2014, 100). Pakkokeinoa ei saa myöskään käyttää rangaistuksenomaisena keinona, vaan sille täytyy aina olla rikosprosessuaalinen peruste (Fredman ym. 2020, 94). Kiinniottamisen ja pidättämisen osalta kyseeseen tulee arvio siitä, onko kiinniottaminen välttämätöntä ja kuinka pitkään vapaudenmenetystä jatketaan. Hallituksen esityksessä nykyisestä pakkokeinolaista, on mainittu, että epäiltyä tulisi mahdollisuuksien mukaan kuulla pakkokeinoa päätettäessä, myös niissä tilanteissa, joissa kuulemista ei nimenomaisesti säädetä. Kuuleminen voisi koskea esim. pidättämisen kohtuullisuuden arviointia. (HE 222/2010, 245)

4.5 Hienotunteisuusperiaate

Pakkokeinoja käytettäessä on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja toimittava muutoinkin hienotunteisesti (PKL 1:4). Nykyisen pakkokeinolain valmisteluissa todetaan hienotunteisuusperiaatteen liittyvän siihen, että pakkokeinojen käyttö voi tulla ulkopuolisten tietoon ja pakkokeinojen käytöstä voidaan tehdä johtopäätöksiä henkilöihin kohdistuvista rikosepäilyistä (HE 222/2010). Käytännössä poliisin tulisi pyrkiä välttämään herättämästä huomiota henkilön kiinniottamisen yhteydessä. Tätä joudutaan arvioimaan kiinniottopaikkaa valitessa esim. otetaanko henkilö kiinni työpaikaltaan, kotoaan, harrastuksistaan jne. Keskeistä säädöksessä on olla herättämättä aiheetonta huomioita, kun kyseessä on vasta rikosepäily. Hienotunteisuus liittyy myös kiinniotetun henkilön kohteluun poliisilaitoksella. Kysymykseen tulee erityisesti henkilöön kohdistuvat tarkastukset, joissa henkilö voidaan riisuttaa sen selvittämiseksi, mitä hänellä on vaatteiden alla. Tarkastus on tehtävä erillisessä tilassa, jossa ei ole ulkopuolisia ja riisuttaminen suoritetaan samaa sukupuolta olevien läsnä ollessa (Rantaeskola ym. 2014, 37).

4.6 Tarkoitussidonnaisuuden periaate

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että toimivaltuutta saa käyttää vain laissa säädettyyn tarkoitukseen. Tarkoitussidonnaisuuden periaate on kirjattu poliisilain 1 luvun 5 pykälään. Poliisi saa käyttää toimivaltuuksiaan kulloisenkin tehtävän yhteydessä ainoastaan nimenomaisesti kyseiseen tehtävään liittyvään tarkoitukseen. Tarkoitussidonnaisuuden periaatetta ei ole erikseen pakkokeinolakiin kirjattuna, mutta tarkoitussidonnaisuuden vaatimus koskee luonnollisesti myös pakkokeinojen käyttöä osana poliisin toimivaltuuksia.

Tarkoitussidonnaisuuden periaate korostaa etenkin sitä, että kunkin yksittäisen toimenpiteen todelliselle tarkoitukselle tulee löytyä toimivaltaperuste voimassa olevasta lainsäädännöstä. Ellei toimivaltaperustetta löydy, ei toimenpiteelle ole perustetta eikä sitä voida suorittaa. (Rantaeskola ym. 2014, 32)

Vapauteen kohdistuvan pakkokeinon käytön tarkoituksena on esitutkintaan liittyvät seikat. Pakkokeinoa käytetään lähtökohtaisesti esitutinnan turvaamiseksi eri muodoissaan. Kiinnioton perusteen täytyy silloin myös tosiasiallisesti liittyä mainittuun asiaan. Vapauteen kohdistuvaa pakkokeinoa ei koskaan voida käyttää rangaistuksenomaisena keinona.

4.7 Kohtuuttoman pidättämisen kiello

Pakkokeinolain 2 luvun 6 §:ssä säädetään pidättämisen kohtuusnäkökohtien huomioimisesta. Säädöksen mukaan ketään ei saa pidättää, jos se on kohtuutonta asian laadun tai rikoksesta epäillyn tain muiden henkilökohtaisten olosuhteiden vuoksi. Edellisen pakkokeinolain valmistelutöissä

on pidättämistä pidetty kohtuuttomana, jos teosta yleisen rangaistuskäytännön mukaan ei seuraa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa (HE 14/1985, 50). Tämä koskee nimenomaan säädöksessä mainittua asian laatua. Sen lisäksi arvioitavaksi tulee kohtuullisuuden kannalta rikoksesta epäillyn ikä ja muut henkilökohtaiset olosuhteet. Epäillyn iän huomioimisella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta, mutta myös iäkästä henkilöä. Alle 18-vuotiaan pidättäminen tulee kyseeseen vain, jos siihen on erittäin painavia syitä. Muita huomioitavia seikkoja ovat epäillyn vakava sairaus tai raskaustila. Kyseeseen voi tulla myös tilanne, jossa henkilö on yksinhuoltaja ja hänellä on huollettavanaan pieniä lapsia. Vaikka säädöksessä viitataan nimenomaan pidättämisen kohtuusnäkökulmiin, tulee näitä seikkoja arvioida myös kiinniottamisen yhteydessä. (Rantaeskola ym. 2014, 51.)

4.8 Uudelleen pidättäminen

Rikoksesta pidätettyä tai vangittua, joka on päästetty vapaaksi, ei saa uudelleen pidättää samasta rikoksesta sellaisen seikan nojalla, joka on ollut viranomaisen tiedossa sen päättäessä pidättämisestä tai vangitsemisesta (PKL 2:8). Uudelleen pidättämistä koskevalla säädöksellä tarkoitetaan, että pidättäminen mahdollista vain, mikäli vapauttamisen jälkeen on tullut tietoon uusia seikkoja, joiden vuoksi pidättäminen tulee kyseeseen. Pidättämistä koskevia enimmäisaikoja ei siis voi kiertää siten, että epäilty välillä vapautetaan ja otetaan uudelleen kiinni. Kyseeseen voi tulla esim. tilanne, jossa epäilty vapauttamisen jälkeen alkaa valmistelemaan pakoaan ulkomaille tai poliisin tietoon tulee uusia todisteita, joita epäilty voi sotkea vapaana ollessaan (Helminen ym. 2014, 843).

5 KIINNIOTON YHTEYDESSÄ TEHTÄVÄT ILMOITUKSET

5.1 Kiinnioton syyn ilmoittaminen

Poliisin velvollisuudesta ilmoittaa kiinniotetulle kiinnioton syy on säädetty pakkokeinolaissa (PKL 2:4) ja poliisilaissa (POL 1:7). Pakkokeinolain 2:4:n mukaan kiinniotetulle on viipymättä ilmoitettava kiinnioton syy. Nykyisen pakkokeinolain valmisteluissa on mainittu, että ilmoitusvelvollisuus koskee kiinniottanutta poliisimiestä tai poliisimiestä, jolle kiinniotettu luovutetaan (HE 222/2010). Edellisessä pakkokeinolaissa ollut sana ”heti” muutettiin nykyiseen pakkokeinolakiin muotoon ”viipymättä”. Sanamuoto on nyt yhdenmukainen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaaleen kanssa: ”Vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämälleen kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteen”.

Ilmoitus kiinnioton syystä tulee siis tehdä viipymättä. Käsitteenä ”viipymättä” on kiistatta tulkinnanvarainen ja riippuu varmasti tapauksen luonteesta millaiseen aikaikkunaan ”viipymättä” käsite sopii. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on tapauksessa Fox, Campbell ja Hartley vs. Yhdistynyt

kuningaskunta pitänyt muutaman tunnin kulumista pidättämisen ja ilmoituksen välillä hyväksyttävänä (Pellonpää ym. 2012, 424). Myös muutama tunti on aikamääränä epämääräinen ja tulkinanvarainen. Käytännön tilanteissa voi kiinnioton jälkeen mennä hetki, ennen kuin rikosnimike on tarkentunut ja kiinnioton peruste voidaan ilmoittaa. Myös tilanne kiinnioton suorittamisen jälkeen voi olla poliisipartiolla vaativa esim. toisen epäillyn kiinniotto käynnissä, loukkaantuneiden ihmisten evakuointi ym. Tällaisissa tilanteissa luonnollisesti kiinnioton syyn ilmoittaminen väistyy muiden akuutisti hoidettavien toimenpiteiden alta. Tyypillisesti kiinnioton syy on kuitenkin mahdollista ilmoittaa samassa yhteydessä, kun henkilö tosiallisesti otetaan kiinni. Kokemusten perusteella on pidettävä erittäin harvinaisena tilanteita, joissa vapaudenriiston ja ilmoituksen välillä kuluu enemmän aikaa kuin yksi tunti.

Pakkokeinolakiin ei ole kirjattu, missä laajuudessa kiinnioton perusteesta tulee ilmoittaa. EIT on tapauksessaan Fox, Campbell ja Hartley lausunut seuraavaa: ”Vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle henkilölle on kerrottava hänen ymmärtämällään yksinkertaisella kielellä vapaudenriiston olennaiset oikeudelliset ja tosiasioihin liittyvät perusteet, jotta hän voi vedota tuomioistuimeen vapaudenriiston laillisuuden riitauttamiseksi”. Kyseisessä tapauksessa EIT ei pitänyt riittävänä, että pidätetyille oli vapaudenriiston yhteydessä ainoastaan ilmoitettu minkä lain ja säädöksen perusteella heidät pidätetään. Sen sijaan muutaman tunnin kuluttua suoritettu kuulustelu riitti tekemään pidätetyille selväksi 5 artiklan edellyttämällä tavalla, miksi heidät oli pidätetty. (Pellonpää ym. 2014, 425.)

Kiinnioton perusteeseen liittyvien tosiseikkojen kertominen kiinniotetulle liittyy keskeisesti hänen mahdollisuuteensa puolustautua sekä saattaa vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimen arvioitavaksi. Käytännössä kiinnioton yhteydessä kuitenkin riittää ilmoitus, mistä rikoksesta henkilöä epäillään esim. ”Teidät on otettu kiinni epäiltynä pahoinpitelystä”. Tämän jälkeen kiinniotetulle tehdään kuulustelun tai alustavan puhuttelun yhteydessä tarkemmin selkoa, mihin seikkoihin rikosepäily perustuu. Tämä on usein myös käytännön syistä järkevää, koska kiinniottoa suorittava poliisipartio ei välttämättä tiedä, mitä asioita tutkinnallisten syiden vuoksi on mahdollista tai järkevää epäilylle kertoa.

Kiinnioton perusteen ilmoittamisesta kiinniotetulle säädetään myös poliisilaissa. Poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapautteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle henkilölle tai hänen edustajalleen niin pian kuin se on mahdollista henkilön tila ja muut olosuhteet huomioon ottaen (PoL 1:7). Pakkokeinolain ”viipymättä” sijasta Poliisilaissa käytetään termiä ”niin pian kuin mahdollista”. Tämä selittyy näiden lakien eri tarkoituserällä. Pakkokeinolaissa kiinniottamisella tarkoitetaan rikoksen vuoksi suoritettua kiinniottoa. Poliisilain säännöksillä sen sijaan viitataan muihin tapauksiin esim. päihtyneen säilöönottoon tai virka-avun perusteella suoritettuun kiinniottoon. Edellä kuvatuissa vaihtoehdoissa ei ole aina tarkoituksenmukaista ilmoittaa asiasta viipymättä, vaan niin pian kuin se henkilön tila huomioon ottaen on mahdollista.

5.2 Ilmoittaminen pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle

Pakkokeinolain 2 luvun 1 §:ssä säädetään poliisimiehen kiinniotto-oikeudesta. Kiinniotosta, jossa on pidättämisen edellytykset, tulee ilmoittaa *viipymättä* pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Edellä mainittu koskee tilanteita, joissa ei ole tehty ennakkoon pidättämismääräystä. Käytännössä poliisipartio on näissä tilanteissa yhteydessä yleisjohtajaan, joka tekee päätöksen, otetaanko henkilö kiinni vai vapautetaanko hänet. Poliisimiehen kiinniotto-oikeutta on käsitelty laajemmin sivulla 9 kohdassa 3.3.

5.3 Ilmoittaminen kiinniotetun läheiselle

Kiinniotetun läheiselle ilmoittamisesta säädetään laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (PSL 2:2). Sen mukaan vapaudenmenetyksestä on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava pidätetyn tai kiinniotetun osoituksen mukaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle. Ilmoitusta voidaan päällystöön kuuluvan poliisimiehen päätöksellä lykätä kahdella vuorokaudella kiinniotosta, jos se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi.

Aiemman pakkokeinolain esitöissä on käsitelty ilmoittamista läheiselle. Sen mukaan huomioitavaa on, että kiinniotettu saa itse päättää kenellä hän haluaa ilmoitettavan. Myös pyyntöön ilmoittaa useammalle henkilölle on lähtökohtaisesti suostuttava, jos siihen on perusteltu syy. Kiinniotettu voi esim. tarvita useampia henkilöitä hoitamaan asioitaan. Samassa pykälässä mainitaan myös, että ilmoitusta ei saa ilman erityistä syytä tehdä ilman kiinniotetun tahtoa. Erityisellä syyllä tarkoitetaan nuoruutta, sairautta tai riippuvuutta toisesta henkilöstä. (HE 14/1985, 52.)

5.4 Muut kiinniottoon liittyvät ilmoitukset

Alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä on ilmoitettava ilman aiheetonta viivästystä hänen huoltajalleen, jollei ilmoittaminen ole lapsen edun vastaista, sekä sosiaaliviranomaiselle (PSL 2:2.4). Huoltajalle ilmoittamista voidaan lykätä, milloin se on välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Ilmoitusvelvollisuus koskee siis kaikissa tilanteissa sosiaaliviranomaiselle ilmoittamista. Edellä kuvatuin perustein huoltajalle ilmoittamisesta voidaan poiketa. Ilmoittamisvelvollisuus liittyy kaikkiin vapaudenmenetyksiin, joten kyseeseen tulevat pakkokeinolain lisäksi myös mm. poliisilain tai esitutkintalain perusteella kiinniotetut alaikäiset henkilöt.

Sotilaan kiinniottamiseen liittyvästä ilmoitusvelvollisuudesta on säädetty pakkokeinolaissa. Sotilaan kiinniottamisesta, pidättämisestä, vangitsemisesta tai vapaaksi päästämisestä on viipymättä ilmoitettava sen hallintoyksikön päällikölle, jossa asianomainen sotilas palvelee (PKL 11:1).

5.5 Vapautensa menettäneen oikeudet

Esitutkintalain 4 luvun 17 §:ssä on säädetty kiinniotetulle ilmoitettavista häntä koskevista oikeuksista. Oikeuksista on ilmoitettava kirjallisesti viipymättä vapaudenmenetyksen alussa. Keskeisimpiä vapautensa menettäneen oikeuksia ovat:

- oikeus saada tietää mistä rikoksesta epäillään, oikeus käyttää avustajaa sekä oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen (itsekriminointisuoja)
- kiinniotosta ilmoittaminen läheiselle tai muulle henkilölle
- oikeus terveyden- ja sairaanhoitoon
- ulkomaalaisen kiinniotetun oikeus olla yhteydessä kotimaansa edustustoon

Poliisihallituksen laatima ”*ohje poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta*” (2020/2023/5490) sisältää seikkaperäiset ohjeet poliisiyksiköille vapautensa menettäneiden henkilöiden olosuhteiden järjestämisestä. Ohjeen liitteenä on lomake ”*vapautensa menettäneen oikeudet ja velvollisuudet*”. Tässä liitteessä on yksityiskohtaisesti auki kirjattuna esitutkintalaissa (ETL 4:17) säädetty oikeudet. Ohjeen mukaan lomake on annettava kiinniotetulle viipymättä hänen saapuessaan säilytystilaan. Käytännössä tämä lomake luovutetaan kiinniotetulle heti hänen saapuessaan poliisilaitokselle. Lomake on kiinniotetulla mukana säilytystilassa, jossa hänellä on mahdollisuus tutustua rauhasen sisältöön.

6 TUTKIMUSTULOSTEN ESITTELY

Tutkimuksessa haastateltiin kolmea Itä-Suomen poliisilaitoksen virkamiestä. Haastatelluista käytetään kirjainlyhenteitä A, B ja C heidän anonymiteettinsä varmistamiseksi. Haastattelut on pyritty kirjoittamaan helposti luettavaan muotoon sisältöä kuitenkin muuttamatta. Haastatteluissa käytetään myös suoria lainauksia, joiden avulla asia ilmaistaan juuri sillä tavoin, kuin haastateltava on sen kertonut.

Haastateltava A on tehnyt pitkän uran tutkinnanjohtajana erityisesti vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvissä tehtävissä. Tämän lisäksi hän on toiminut myös yleisjohtajana tilannekeskuksessa.

Haastateltava B työskentelee Itä-Suomen poliisilaitoksen oikeusyksikössä. Hänen tehtäviinsä kuuluu mm. poliisiyksikössä suoritettava laillisuusvalvonta.

Haastateltava C työskentelee yleisjohtajana Itä-Suomen poliisilaitoksen tilannekeskuksessa. Hänellä on myös vahva osaaminen ja kokemus poliisin kenttätöiminnasta useissa eri tehtävissä.

Haastatteluisissa käytettiin teemahaastattelurunkoa, joka on tutkimuksen liitteenä. Seuraavassa esitellään haastatteluiden tulokset teemahaastattelurungon mukaisesti.

6.1 Pakkokeinon käyttöön liittyvää kokonaisarviointi

Haastateltavilta pyrittiin selvittämään millaista kokonaisharkintaa yleisjohtajan tulisi tehdä vapauksen kohdistuvasta pakkokeinosta päätettäessä. Kaikki vastaajat pitivät erityisen tärkeänä suhteellisuus- ja kohtuusnäkökulmien huomioimista. Vaikka kiinnioltolle sinänsä olisikin edellytykset, tulee haastateltavien mukaan aina arvioida käytettävää keinoa tavoiteltavaan päämäärään nähden. Haastateltava A:n mukaan viranomaisen intressit eivät saa ohittaa suhteellisuusperiaatetta pakkokeinoasioissa. Hänen mukaansa inhimillisyys tuo usein myös parhaan lopputuloksen poliisin kannalta. Haastateltava C käytti esimerkkinä tilannetta, jossa pakkokeinoharkinnan kohteena olleella epäillyllä oli ollut huollettavia alaikäisiä lapsia, joiden suhteen pakkokeinon käyttö olisi aiheuttanut kohtuuttomia seurauksia. Tuossa tilanteessa pakkokeinon käyttöä ei voinut pitää puolustettavana kokonaisharkinnan jälkeen.

Haastateltava C toi esille myös tarkoitussidonnaisuuden periaatteen pakkokeinon osalta. Hänen mukaansa pakkokeinon käyttö saa helposti rangaistuksen omaisia piirteitä, jos sitä käytetään vastoin todellista tarkoituserää.

”Vaikka meillä olis muodolliset edellytykset käyttää pakkokeinoja eli ne yleiset ja erityiset edellytykset, mutta tarkoitussidonnaisuus ei täyty eli me ei oikeasti saavuteta mitään tällä pakkokeinolla, silloin se näyttäytyy siten, että kyseessä on rangaistus”. (Haastateltava C)

6.2 Kiinnioton yleiset edellytykset

Kiinnioton yleisten ja erityisten edellytysten auki kirjaamista pitivät kaikki haastateltavat tärkeänä. Haastateltava A:n mukaan kiinnioton yleisissä edellytyksissä tulisi kuvata teon tunnusmerkistö eli millä perusteella henkilön epäillään syyllistyneen juuri kyseiseen rikokseen. Haastateltavat pitivät välttämättömänä, että yleiset edellytykset kuvataan pakkokeinopöytäkirjaan, sen lisäksi että tapahtumien kuvaus on kirjattuna rikosilmoituksen selostusosaan. Pakkokeinopöytäkirjassa tapahtuman kuvaus on tiivistettynä muutamaan lauseeseen, sisältäen kuvauksen siitä kuinka kyseisen rikoksen tunnusmerkistö täyttyy. Haastateltava A käytti yleisten edellytysten osalta esimerkkinä ryöstöä:

”Väkivaltaa käyttäen anasti omaisuutta asianomistajalta, joten epäillään todennäköisin syin ryöstöstä”. (Haastateltava A)

Haastateltava C käytti esimerkkinä rattijuopumustapausta: ”Henkilö on tavattu kuljettamasta autoa päihtyneenä. Puhalluskokeen tuloksen perusteella häntä epäillään todennäköisin syin törkeästä rattijuopumuksesta”. (Haastateltava C)

Haastateltava B:n mukaan yleiset ja erityiset edellytykset tulisi kirjata sillä tarkkuudella ja laajuudella, että ulkopuolinenkin tarkastelija voi havaita kiinnioton täyttävän sille säädetyt edellytykset. Hänen mukaansa yleisissä edellytyksissä tulisi perustella, mihin seikkoihin rikosepäily perustuu.

6.3 Kiinnioton erityiset edellytykset

Haastattelussa käsiteltiin kiinnioton säännönmukaisia erityisiä edellytyksiä eli jatkamisvaaraa, vaikeuttamisvaaraa ja paonvaaraa. Erityisten edellytysten kirjaamisen osalta esille nousi samat asiat kuin edellä kuvatuissa yleisissä edellytyksissä. Erityinen edellytys tulisi kuvata pakkokeinopöytäkirjaan konkreettisesti. Haastateltavien mukaan perusteluksi ei riitä maininta ”syytä epäillä, että jatkaa rikollista toimintaa” tai ”epäillään vaikeuttavan esitutkintaa”. Perusteluissa tulisi tuoda konkreettisesti esille mihin seikkoihin epäily rikollisen toiminnan jatkamisesta perustuu tai millä tavoin henkilön epäillään vaikeuttavan esitutkintaa.

Haastateltavien A ja C kanssa käsiteltiin erikseen jatkamisvaaraa, sotkemisvaaraa ja karttamisvaaraa. Molemmat haastateltavat pitivät karttamisvaaraa harvinaisena kiinnioton perusteena. Haastateltava A nosti esimerkiksi tilanteen, jossa henkilöllä on ollut useita etsintäkuulutuksia, ja hän on ollut vaikeasti tavoitettava aikaisemmin.

Haastateltavien A ja C näkemyksen mukaan vaikeuttamisvaara on yleisin kiinnioton peruste. Se myös nähtiin perusteluiden kannalta selkeimpänä. Vaikeuttamisvaara liittyy kesken olevien esitutkintatoimenpiteiden turvaamiseen, joten konkreettiset perustelut näiden osalta on usein helppo laatia. Haastateltava C käytti esimerkkinä huumausainerikokseen liittyvää kiinniottoa:

Jos on huumausainerikos, niin me ei voida tietää, huumausaineen hankintakanavat, myyntikanavat, missä niitä säilytetään, kaikki on selvittämättä, laite-etsinnät ja kotietsinnät tekemättä, kun pakkokeinot on tekemättä, niin siinä usein on se jatkamisvaara. Sillä kiinniottolla turvataan niitä tutkintatoimenpiteitä”. (Haastateltava C)

Haastateltavien mukaan vaikeuttamisvaaran osalta tulee kuitenkin aina perustella konkreettisesti, millä tavoin henkilön epäillään vaikeuttavan tutkintaa. Yleisjohtajan tekemissä päätöksissä on lähes tulkoon aina tilanne, että rikos on tullut juuri ilmi. Kun tapauksesta tiedetään vasta vähän ja esitutkinta on vasta alussa, on vaikeuttamisvaara usein helposti perusteltavissa.

Jatkamisvaaraa pohdittiin haastateltavien A ja C kanssa perusteellisesti. Haastateltava A:n mukaan vaikeuttamisvaaran osalta on nähtävissä kaksi funktiota. Ensimmäinen liittyy rikoskierteen katkaisemiseen, joka on jatkamisvaaran perusteella vangittaessa yleisin syy. Tässä keskeistä on henkilön rikollinen tausta ja rikoksen nopea uusiminen. Toinen näkökulma jatkamisvaaraan on käsillä oleva akuutti tilanne. Henkilö on syyllistynyt rikokseen ja poliisipartion havaintojen mukaan epäiltävissä, että hän vapaana syyllistyy uudelleen rikokseen esim. aggressiivinen käytös ja kova päihtymystila. Tällöin kiinnioton perimmäinen tarkoitus on sama kuin poliisilakiperusteinen ”rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen” (PoL 2:10). Tuolloin tiedetään jo kiinniotettaessa, että henkilöä ei tulla vangitsemaan eikä edes pidättämään, vaan kiinnioton tarve poistuu aamuun mennessä, kun henkilö on rauhoittunut. Haastateltava A:n näkemyksen mukaan asia on tulkinnanvarainen ja rikosperusteisen kiinnioton sijaan näissä tilanteissa oikeampi malli saattaisi olla poliisilakiperusteinen kiinniotto.

Haastateltava C:llä oli asiasta erilainen näkemys. Hänen mukaansa henkilö pitää ottaa ensisijaisesti rikokseen epäiltynä kiinni, milloin vaan edellytykset jatkamisvaaran osalta täyttyvät. Haastateltava C:n mukaan on väärä toimintamalli, jos henkilö otetaan kiinni poliisilain perusteella niissä tilanteissa, joissa kiinnioton edellytykset pakkokeinolain osalta täyttyvät. Hän ei nähnyt ristiriitaa siinä, että kiinniotto ei ole lähtökohtaisesti johtamassa pidätykseen. Haastateltava C:n mielestä jatkamisvaaraa arvioitaessa merkitystä tulee antaa epäillyn käyttäytymiselle ja sen hetkisellem toiminnalle. Jatkamisvaara on hänen näkemyksensä mukaan hyvin ilmeinen esimerkiksi tilanteissa, joissa henkilön aggressiivinen käytös jatkuu vielä poliisipartion läsnä ollessa. Haastateltava C:n mukaan lisäksi on huomioitava, että henkilön ei tarvitse epäillä syyllistyvän samaan rikokseen, vaan ylipäättään johonkin rikokseen.

6.4 Yhteydenpidon rajoittaminen

Haastateltavien mukaan yhteydenpidon rajoittamisen osalta tulee tehdä tarkkaa harkintaa, kuinka laajasti yhteydenpitoa rajoitetaan. Perusteena tulee olla nimenomaan tutkinnalliset tarkoitukset. Yhteydenpidon rajoittaminen nähtiin ankarana keinona. Haastateltava C:n mukaan tärkeää on huomioida suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate harkintaa tehdessä. Rajoittamista ei haastateltavien mukaan saa koskaan ilman harkintaa laittaa koskemaan kaikkia ihmisiä. Haastateltava A toi esille kolme tasoa yhteydenpidon rajoittamisen osalta. Ensimmäisessä rajoitetaan yhteydenpito tiettyyn tai tiettyihin henkilöihin. Toinen taso on yhteydenpidon rajoittaminen koskemaan kaikkia henkilöitä. Tämän jälkeen tulisi vielä arvioida, voidaanko yhteydenpito lähiomaisen kanssa sallia jossain muodossa esimerkiksi valvotusti.

Haastateltava B toi esille että, yhteydenpidon rajoittaminen lähiomaiseen tulisi aina perustella hyvin.

6.5 Ylitörkeä rikos

Ylitörkeiden rikosten osalta käytiin keskustelua korkeimman oikeuden ratkaisun (KKO 2024:20) pohjalta. Haastateltavien mukaan käytäntöjä on KKO:n ratkaisuun perustuen pitänyt muuttaa siten, että erityiset edellytykset kirjataan kiinnioton yhteydessä myös ylitörkeiden rikosten osalta. Aikaisemmin perusteeksi riitti, että henkilöä epäillään rikoksesta, josta säädetty lievin rangaistus on yli kaksi vuotta vankeutta. Haastatteluissa tuotiin kuitenkin esille, että yleisjohtajan näkökulmasta asialla ei ole suurtakaan merkitystä. Vakavien rikosten osalta kiinniottohetkellä erityisten edellytysten perustelu esimerkiksi vaikeuttamisvaaran osalta tulee lähes aina kyseeseen. Haastateltava A: ”*Käytännössä törkeissä rikoksissa sotkemisvaara on aina olemassa, mikään ei oo alkuvaiheessa selvää, vaikka puukko on rinnassa*”.

Haastateltavien näkemyksen mukaan KKO:n ratkaisu koskettaa erityisesti vangitsemisasiota. Tällöin vangitseminen tulee aina perustella erityisten edellytysten osalta ja esimerkiksi kahden viikon vangitsemisen jälkeen vaikeuttamisvaara on usein lakannut, kun kaikki esitutkintatoimet on saatu tehtyä. Haastateltava C piti oikeustajun vastaisena menettelyä, jossa murhasta epäilty henkilö odottaa oikeudenkäsitelyä vapaalla ja sen jälkeen hänet passitetaan istumaan elinkautista.

6.6 Kirjauskäytännöt

Haastateltavilta pyrittiin selvittämään, mitä mieltä he ovat nykyisestä kiinniottoihin liittyvistä kirjauskäytännöistä. Nykyisen toimintamallin mukaan yleisjohtaja kirjaa kiinniottomääräyksen perusteluineen Poke-ohjelman kautta tehtävän lokimerkintöihin ja partio kopioi perustelut sieltä pakkokeinopöytäkirjaan. Haastattelussa haluttiin selvittää, kuinka yleisjohtajat varmistuvat siitä, että perustelut tulee kirjattua pakkokeinopöytäkirjaan juuri siinä muodossa, kuin he ovat tarkoittaneet.

Pääosin nykyinen toimintamalli nähtiin toimivana. Yleisjohtajana toimiva haastateltava C ei ollut tarkastanut Patja-järjestelmästä partioiden tekemiä kirjauksia, mutta hänen mielestään siihen tulee pystyä luottamaan, että kirjaukset siirtyvät Patja-järjestelmään oikeassa muodossa. Toisaalta hänen mielestään on yleisjohtajan oikeusturvan kannalta tärkeää, että pakkokeinokirjaukset ovat jälkikäteen tarkastettavissa myös Poke-ohjelman kautta, josta on nähtävissä yleisjohtajan tekemä alkuperäinen kirjaus.

Haasteeksi koettiin, että Poke-ohjelman lokimerkinnöissä merkkimäärä on rajoitettu, jolloin perustelut joudutaan tekemään useampaan lokimerkintään. Tämä taas lisää riskiä siihen, että osa tiedoista jää Patja-kirjausten ulkopuolelle.

Oikeusyksikössä työskentelevän haastateltava B:n mukaan hyvä toimintamalli olisi käydä aika ajoin tarkastamassa kirjausten oikeellisuus Patja-järjestelmästä. Tässä luonnollisesti haasteena on tehtyjen pakkokeinopäätösten määrä.

6.7 Laillisuusvalvonta

Oikeusyksikössä työskentelevältä haastateltava B:ltä kysyttiin, millä tavoin laillisuusvalvontaa suoritetaan rikosperusteisten kiinniottopöytäkirjojen osalta. Sen lisäksi selvitettiin, mitä puutteita kiinniottopöytäkirjoissa on ollut ja mihin seikkoihin tulisi kirjauksissa kiinnittää huomioita.

Haastateltava kertoi, että Poliisihallitus määrittelee vuosittain poliisin sisäisen valvonnan painopisteet, joihin perustuen myös poliisilaitoksen oma valvontasuunnitelma tehdään. Kiinniottopöytäkirjat olivat olleet valvonnan painopisteenä edellisen kerran vuonna 2020. Hänen mukaansa jokainen poliisilaitos voi tuki kohdentaa valvontaa myös itse valitsemiinsä kohteisiin ja ottaa oma-aloitteisesti valvonnan kohteeksi, jonkin tietyn asian, jos aihetta ilmenee.

Haastateltavan mukaan yksittäisiä kiinniottopöytäkirjoja tulee laillisuusvalvonnan kohteeksi yleisimmin kanteluiden seurauksena. Tällöin valvonnan suorittaa oikeusyksikkö. Kiinniottoihin liittyviä kanteluita oli hänen mukaansa Itä-Suomen poliisilaitoksessa vuositasolla arviolta viidestä kymmeneen. Hänen mukaansa keskeisin ja ennalta estävyyden kannalta tehokkain valvontamuoto on kuitenkin esimiesvalvonta. Esimiehillä on hänen mukaansa parhaat mahdollisuudet havaita ja myös velvollisuus puuttua tietoonsa tulleisiin epäkohtiin.

Haastateltava kertoi, että kiinniottoihin liittyvien kirjausten laatu on kohentunut viime vuosina huomattavasti. Aikaisemmin oli ollut varsin tyypillistä, että esimerkiksi erityistä edellytystä ei ollut kirjattu auki millään tavoin. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta vapautteen kohdistuvien pakkokeinojen kirjauksissa olisi kuitenkin edelleen kehitettävää. Keskeisimpänä yleisiä ja erityisiä edellytyksiä koskeva perustelu sekä yhteydenpidon rajoittamiseen liittyvät perustelut.

”Kiinnioton yleiset edellytykset jäävät usein ilman perusteluita. Niissä tulisi perustella mihin rikos-epäily perustuu. Erityisissä edellytyksissä taas tulisi perustella mihin konkreettisiin seikkoihin pakenemis-, vaikeuttamis-, tai jatkamisvaara perustuu”. (Haastateltava B)

Yleisimpänä puutteena haastateltava piti kuitenkin yhteydenpidon rajoittamiseen liittyviä perusteita niissä tilanteissa, joissa yhteydenpitoa rajoitetaan lähiomaisen kanssa. Tällöin rajoittaminen edellyttää erityisen painavia syitä, ja nämä jäävät hänen mukaansa usein kirjaamatta.

Haastattelussa selvitettiin myös käytäntöjä kiinniottoon liittyvissä ilmoituksissa. Kiinnioton suorittanut poliisipartio tekee kirjauksen kiinnioton syyn -ilmoittamisesta. Poliisivankilan vartijat tekevät

puolestaan kirjauksen, kun kiinniotetulle annetaan ”epäillyn oikeudet ja velvollisuudet” -lomake. Näissä ei haastateltavan mukaan ole ollut puutteita. Sen sijaan puutteita on ollut ilmoituksissa lähiomaiselle, huoltajalle, sosiaaliviranomaiselle ja ilmoituksissa pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Teknisesti nämä kirjaukset tehdään Patja-järjestelmän kip-lomakkeen kohtaan ”ilmoitukset”. Kirjaukseen tulee näkyviin, kuka on ilmoittanut, mitä on ilmoitettu ja mihin aikaan on ilmoitettu. Haastateltava kertoi, että kantelutapausten selvitysten yhteydessä on usein käynyt ilmi, että ilmoitukset on kyllä tehty asianmukaisesti, mutta niitä ei ole kirjattu järjestelmään. Jälkikäteen tehtävän arvioinnin kannalta olisi tärkeää, että kaikista kiinniottoa koskevista ilmoituksista tehtäisiin asianmukaiset kirjaukset järjestelmään.

Haastateltava piti myös erittäin hyvänä käytäntönä poliisivankilan vartijoiden tekemiä päiväkirjan omaisia kirjausmerkintöjä koko vapaudenmenetyksen ajalta. Kip-lomakkeelta on myöhemmin todennettavissa kaikki vähäisiltäkin tuntuvat tapahtumat mm. suihkussa käynti, ulkoilu, tupakalla käynti jne. Näissä hyvä käytäntö on ollut kirjata päiväkirjaan myös se, milloin kiinniotetulle on tarjottu mahdollisuutta johonkin, mutta hän on itse kieltäytynyt. Haastateltavan mukaan suurin osa kiinniottoja koskevista kanteluista on liittynyt nimenomaan poliisivankilan olosuhteisiin ja käytäntöihin. Kun kirjaukset on tehty mahdollisimman kattavasti, on tämä helpottanut huomattavasti kantelun asian ratkaisua.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin laadullisen tutkimuksen keinoin vapautteen kohdistuviin pakkokeinoihin liittyvää päätöksentekoa ja kirjauskäytäntöjä poliisin yleisjohtajan näkökulmasta. Seuraavassa esitellään tutkimuskysymyksiin johtopäätökset haastattelututkimuksesta saadun aineiston ja tietoperustan pohjalta.

7.1 Pakkokeinon käyttöön liittyvä kokonaisarviointi

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta etsittiin vastauksia pakkokeinopäätöksen kokonaisarviointiin liittyen.

Opinnäytetyön luvussa 4 käsiteltiin poliisin kiinniotto-oikeutta rajoittavia tekijöitä lainsäädännössä. Tietoperustassa tuotiin esille pakkokeinon käyttöön liittyvät vaatimukset perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta sekä poliisitoiminnan yleisten periaatteiden merkitys pakkokeinojen käyttöön.

Pakkokeinopäätöksessä on kaksi ulottuvuutta. Ensimmäisenä pakkokeinon tulee täyttää perustuslaissa asetettu laillisuusvaatimus, joka määrittynyt pakkokeinolain säädöksiin. Tämä luonnollisesti on

edellytys pakkokeinon käytölle. Jos pakkokeinon käytölle ei ole laillisia edellytyksiä, ei muuta harkintaa edes tarvitse suorittaa. Tämän jälkeen pakkokeinon käytöstä tehdään kokonaisharkinta yleisten poliisitoimintaa ohjaavien periaatteiden pohjalta. Tällöin kyse on aina intressipunninnasta tavoiteltavan hyödyn ja aiheutuvan haitan välillä. Näiden edellä mainittujen periaatteiden noudattamisessa on viime kädessä kyse virkamiehen etiikasta. Millaisen painoarvon hän antaa näille asioille? Poliisin eettisessä vallassa on lause ”käytän poliisin valtuuksiani lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla”. Tämä lainsäätäjän tarkoittama tapa asettaa vaatimuksen huomioida kaikki asiaan vaikuttavat seikat, eikä ainoastaan yhtä kyseistä lainkohtaa.

Pellonpää ym. mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen viides artikla ”Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen” tähtää ennen kaikkea mielivaltaisen kohtelun ehkäisemiseen. Mielivaltaiseksi katsottua, ja artiklan vastaista menettelyä on ollut viranomaisten vilpillinen mieli ja erehdyttämistarkoitus, sekä se että viranomaiset eivät ole pyrkineet lainsäädännön asianmukaiseen tulkintaan. (Pellonpää ym. 2012, 401.) Ainostaan kunnossa oleva lainsäädäntö ei siis ole tae mielivaltaisen kohtelun estämiseen. Lainsäädännössä asetetaan raamit toiminnalle, mutta viime kädessä luotettava viranomaistoiminta perustuu moneen muuhun asiaan. Suomessa luottamus poliisiin on ollut pitkään erinomaisella tasolla.

Haastatteluista saadut tulokset tukivat käsityksiäni pakkokeinon käyttöön liittyvästä kokonaisharkinnasta. Inhimillisten näkökulmien huomioiminen ja toimenpiteiden suhteuttaminen asian laatuun nähden on keskiössä vapauteen kohdistuvassa pakkokeinon käytössä.

”Mikä ei ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan; sen kohtuuden tähden, joka laissa on, se hyväksytään. Kaikkea lakia on älyllä käytettävä, sillä suurin oikeus on suurin vääräys, ja oikeudessa pitää olla armo mukana.” (Oikeusohjeita 1500-luvulta, Olaus Petri)

7.2 Kiinniottoon liittyvät kirjaukset

Tutkimustulosten keskeisin havainto liittyy pakkokeinokirjausten perustelemiseen. On tärkeä muistaa, että pakkokeinopäätöksen kirjalliset perusteet ovat eri asia kuin pakkokeinon laillisuus. Pakkokeino voi olla täysin laillinen ja oikeudenmukainen, ilman mitään perusteluitakin. Pakkokeinon käytön suhteen on voitu tehdä hyvin laaja-alaista harkintaa, vaikka mitään ei olisi kirjallisesti perusteltukaan. Ongelmaksi muodostuu jälkikäteisarviointi ja se miltä viranomaisen tekemä päätös näyttää ulkopuolisin silmin.

Hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluu, että viranomainen käyttää selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja perustelee päätöksensä. Tällä tavoin viranomaispäätöksiä voidaan tarkastella ja niiden laillisuutta

arvioida. Lainsäädäntö asettaa vaatimukset pakkokeinon käytölle. Perustelemalla päätöksensä viranomainen osoittaa noudattavansa lakia ja tehneensä asiassa lakiin perustuvaa harkintaa. Perustelematon päätös näyttäytyy mielivaltaiselta.

Kiinniottamisen yleisten ja erityisten edellytysten osalta perusteluiden vaatimukset ovat ilmeiset. Yleiset edellytykset muodostavat perustan koko kiinniottamiselle. Perustelussa on tuotava ilmi, mihin seikkoihin perustuen henkilöä epäillään kyseisestä rikoksesta ja mihin seikkoihin perustuen kyseessä on juuri se rikos. Rikosnimikkeellä on keskeinen merkitys, koska kiinniottaminen edellyttää rikosta, josta on säädetty rangaistukseksi vähintään vuosi vankeutta. Yleisten edellytysten osalta tärkeää olisi kuvata rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen.

Erytysten edellytysten osalta tulisi kuvata, mihin konkreettisiin seikkoihin epäily vaikeuttamisvaarasta, karttamisvaarasta tai jatkamisvaarasta perustuu. Useissa tapauksissa kyseeseen tulee sekä vaikeuttamisvaara että jatkamisvaara. Tällöin erityiseksi edellytykseksi laitetaan molemmat edellytykset ja ne perustellaan myös omanaan.

Yhteydenpidon rajoittamisen osalta tulisi aina tehdä arvioita, missä määrin yhteydenpitoa on välttämätöntä rajoittaa. Yhteydenpidon rajoittaminen on ankara toimenpide, jonka käyttö on aina harkittava tapauskohtaisesti ja perusteltava. Perusteluiden merkitys korostuu etenkin, kun yhteydenpitoa rajoitetaan koskemaan kiinniotetun lähiomaisia.

Haastattelututkimuksessa kaikki vastaajat kiinnittivät huomioita kirjallisten perusteluiden merkitykseen. He toisaalta myös näkivät, että suurimmat puutteet kiinniottopöytäkirjoissa liittyivät yleisten ja erityisten edellytysten sekä yhteydenpidon rajoittamisen osalta liian suppeisiin ja puutteellisiin perusteluihin. Perusteluiden tulisi olla laadittu siten, että ulkopuolinen arvioitsija kykenee lukemansa perusteella havaitsemaan ne seikat, joihin pakkokeinon käytön laillisuus perustuu. Tutkimusaineiston pohjalta pakkokeinopäätöksen täsmälliselle ja seikkaperäiselle perustelulle on nähtävissä kolme merkitystä:

1. **Päätöksentekijälle itselleen.** Pakkokeinopäätöksen kirjallinen perustelu pakottaa päätöksentekijän arvioimaan tekemänsä päätöksen laillisuutta ja suorittamaan kokonaisarviointia asiassa.
2. **Laillisuusvalvonnan näkökulma.** Pakkokeinon käyttöön liittyy aina myös laillisuusvalvonnan näkökulma. Tehtyjä toimenpiteitä ja niiden laillisuutta on kyettävä arvioimaan jälkikäteen. Perusteltu päätös on keskeisen tärkeää myös päätöksentekijän oman oikeusturvan kannalta asioiden jälkikäteisessä tarkastelussa.
3. **Hyvän hallinnon perusteet.** Hyvän hallintotavan mukainen käytäntö on, että viranomainen julkista valtaa käyttäessään perustelee päätöksensä. Perustelematon päätös näyttäytyy mielivaltaisena.

Poliisin yleisjohtajan työlle ominaista on, että usein päätöksiä joudutaan tekemään tilanteissa, joissa tietoa on niukalti saatavissa ja aikaa päätöksentekoon vain vähän. Päätöksenteossa tulee hyväksyä se tosiseikka, että päätös tehdään, sillä hetkellä käytettävissä olevin tiedoin. Toisin sanoen pyrkimyksenä on tehdä paras päätös niillä tiedoilla, jotka sillä hetkellä on käytettävissä. Jälkikäteen tarkastellen, tehty päätös ei kuitenkaan välttämättä osoittaudu parhaaksi ratkaisuksi kyseiseen tilanteeseen. Näissä tilanteissa ensiarvoisen tärkeää päätöksentekijän oman oikeusturvan kannalta on, että päätökset ovat perusteltuja. Perusteluissa tuodaan ilmi niitä seikkoja, joiden perusteella ratkaisuun päädyttiin vallitsevassa tilanteessa. Tilanne on jälkikäteen arvioituna yleensä täysin toisenlainen.

Tehtyjä päätöksiä jälkikäteen tarkastellessa asia näyttäytyy ulkopuoliselle ”mitä ei ole kirjattu, sitä ei ole tehty” -näkökulmasta. Haastattelututkimuksessa kävi ilmi, että kiinniottopöytäkirjaan ei ole aina merkitty ilmoituksia, joita kiinnioton yhteydessä on tehty. Toimenpiteet sinänsä on usein suoritettu lain edellyttämällä tavalla, mutta tästä ei ole tehty kirjausta pöytäkirjaan. Kysymys on jälkikäteen suoritettavasta arvioinnista, millä tavoin ulkopuolinen arvioitsija voi tietää asian oikean laadun, jos ei sitä ole dokumentoitu. Kyse on viime kädessä virkamiehen omasta oikeusturvasta. Asiaa voidaan joutua selvittämään pitkän ajan kuluttua, eikä yksityiskohdat ole välttämättä enää muistissa.

Tutkimuksessa selvitettiin korkeimman oikeuden ylitörkeitä rikoksia koskevan ennakkopäätöksen vaikutuksia kiinniottoa koskevaan päätöksentekoon. Tapauksesta ei löydy vielä oikeuskirjallisuutta, koska päätös on tehty vasta alkuvuodesta. Haastatteluiden perusteella poliisilaitoksissa on käytäntöä ohjattu siten, että ylitörkeiden rikostenkin osalta erityinen edellytys tulee aina olla perusteltavissa. Tutkimuksessa saatujen tietojen perusteella tämä ei kiinniottoa koskevien päätösten osalta vaikuta käytäntöön suuresti. Kiinniottohetkellä vakavissa rikoksissa myös erityinen edellytys on käytännössä lähes aina olemassa. Tämä tulee ainoastaan huomioida päätöstä tehdessä. Korkeimman oikeuden ratkaisu liittyy vangitsemisasiin, jossa vapaudenmenetyksellä oli kestänyt muutampia kuukausia. Ennakkopäätöksen perusteluissa viitataan nimenomaan vangittuna pitämiseen. Pidättämiselle ja vangitsemiselle on pakkokeinolaissa samat edellytykset. Tulkinnanvaraista on millä tavoin ennakkopäätökseen tulisi suhtautua kiinnioton ja pidättämisen osalta.

7.3 Ratkaisuehdotukset

Tässä opinnäytetyössä ei ole tutkittu kiinniottopöytäkirjoja poliisin tietojärjestelmästä. Tutkimustuloksena ei siis ole konkreettista tietoa millaisia puutteita ja missä laajuudessa niitä on kiinniottopöytäkirjoissa esiintynyt. Tutkimustuloksista voidaan kuitenkin johtopäätöksinä todeta, että kiinniottopöytäkirjoissa tulisi kiinnittää huomioita yleisten- ja erityisten edellytysten kirjaamiseen ja yhteydenpidon rajoittamisen perusteluihin. Lisäksi kaikki kiinniottoa koskevat ilmoitukset tulisi kirjata Patja-järjestelmän ”ilmoitukset” kohtaan.

Edellä mainittujen seikkojen osalta laatua voidaan parantaa koulutuksen avulla. Koulutusta tulisi järjestää yleisjohtajille, tutkinnanjohtajille, poliisipartioille sekä poliisivankilan vartijoille. Jokaisella on oma roolinsa asiassa, vaikka näkökulma on erilainen. Yleisjohtajien osalta toimintamalleja tulisi pyrkiä yhdenmukaistamaan. Haasteena tässä on yleisjohtajajärjestelmä, jossa yleisjohtaja on osan aikaa vuorokaudesta Helsingin johtokeskuksesta. Omien kokemusteni perusteella tämä on isoin ongelma yhdenmukaisten kirjauskäytäntöjen osalta. Keskustelua käydään pääsääntöisesti yhden poliisilaitoksen sisällä, mutta kehitysehdotukset eivät tavoita kaikkia osallisia. Tähän ratkaisuna olisi asian valtakunnallinen koordinointi. Poliisihallituksen tulisi antaa kaikkia yksiköitä velvoittava määräys tehtäviin liittyvien pakkokeinokirjausten osalta. Yleisjohtaja velvoitettaisiin kirjaamaan pakkokeinopäätökset aina riittävässä laajuudessa tehtävän lokimerkintöihin. Tällä tavalla kirjausten laatua ja yhdenmukaisuutta pystyttäisiin parantamaan. Nykyisin on vielä liian usein tilanne, jossa kirjauksia suorittava poliisipartio joutuu itse ”keksimään” perusteita pakkokeinopöytäkirjaan. Oikeanlaisessa ja kestävässä toimintamallissa kirjaukset tekevät ne, jotka niistä päättävät ja viime kädessä vastuun kantavat.

Koulutuksen lisäksi pakkokeinoiniin liittyvää laillisuusvalvontaa tulisi lisätä. Usein epäkohdat tulevat esille vasta silloin, kun asiaa selvitetään kantelun tai poliisista tehdyn rikosilmoituksen vuoksi. Olisi kaikkien edun mukaista, että puutteellisiin ja virheellisiin toimintamalleihin puututtaisiin sisäisesti jo aikaisemmin. Laillisuusvalvontaa tulisi tehostaa osana esimiestyötä. Tehtyjä päätöksiä tulisi tarkastella ja kaikilta päätöksiltä edellyttää tietynlaista vaatimustasoa. Tällöin epäkohtiin voitaisiin puuttua esimiesten roolissa, ohjaavassa ja koulutuksellisessa mielessä.

Poliisiasian tietojärjestelmä (Patja) on yli 20 vuotta vanha järjestelmä, joka ei ominaisuuksiltaan vastaa tämän päivän toimintaympäristöä. Kirjausketjun yhtenäisyyden kannalta paras olisi, että yleisjohtajan tehtävään tekemät kiinniottoa koskevat kirjaukset siirtyisivät automaattisesti varsinaiseen pakkokeinopöytäkirjaan. Nykyisen mallin haavoittuvuus on tietojen kopioiminen ja liittäminen toiseen ohjelmaan sekä toisaalta Poke-ohjelman lokimerkintöihin liittyvä merkkimäärän rajoitus. Paras ratkaisu olisi yksi tietojärjestelmä, joka sisältäisi toiminnot tehtävien käsittelyyn ja toisaalta rikosilmoituksen liittyvien tietojen osalta.

Edellä aiemmassa kappaleessa käsiteltiin käytäntöjä ylitörkeitä rikoksia koskevien kiinniottojen suhteen. Korkeimman oikeuden mukaan pakkokeinolaki oli ristiriidassa perustuslain suhteen, kun lakia tulkittiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisun mukaisesti. Päätöksessään korkein oikeus noudatti perustuslain 106 § sisältöä, antamalla ristiriitatilanteessa etusijan perustuslain säännökselle. Tämän päätöksen seurauksena pakkokeinolakia tulkitaan nykyisin vastoin säädöksessä olevaa lakitekstiä ja sen alkuperäistä tarkoitusta. Pakkokeinolain pidättämisen ja vangitsemisen edellytyksiä tulisikin muuttaa siten, että ylitörkeitä rikoksia koskeva pakkokeinolain 2 luvun 5 §

1 momentti poistettaisiin. Uusi sanamuoto olisi ”rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden syiden vuoksi on syytä epäillä.”.

8 POHDINTA

Johtopäätöksissä toin esille ratkaisuehdotuksia tutkimuksessa esille nousseisiin asioihin. Otan vielä lopuksi pohdittavaksi oikeudellisen kysymyksen liittyen jatkamisvaaraan kiinnioton erityisenä edellytyksenä. Haastattelututkimuksen tuloksissa nousi esille jatkamisvaaran liittyen kaksi funktioita. Ensimmäinen tähtää vangitsemiseen eli kyseessä on rikoskierteessä olevan henkilön toimintaan puuttuminen. Tällaisessa tapauksessa henkilöllä on tilillään useita samantyyllisiä rikoksia lyhyen ajan sisällä ja vangitsemisen kautta estetään rikollisen toiminnan jatkuminen.

Toinen näkökulma liittyy verekseltään ilmi tulleeseen rikokseen ja rikollisen toiminnan keskeyttämiseen akuutisti. Tällöin kiinnioton perusteita arvioidaan henkilön sen hetkisen käyttäytymisen ja olosuhteiden perusteella. Kiinnioton tarkoitusperä ei liity tuolloin vangitsemiseen eikä edes pidättämiseen. Kiinnioton tarve poistuu, kun henkilö on rauhoittunut, selvinnyt humalatilastaan ja olosuhteet rikokseen tekoon muutoinkin muuttuneet. Esimerkkinä tällaisesta rikoksesta voi olla törkeä rattijuopumus, jossa kiinniotolla estetään henkilöä jatkamasta humalassa ajoa. Toinen tyyppillinen tapaus on pahoinpitely ravintolaillan aikana. Kiinniotolla hillitään henkilön aggressiivista käytöstä ja estetään häntä syyllistymästä uudelleen pahoinpitelyyn. Kummassakaan esimerkissä kiinnioton perusteilla ei ole mitään tekemistä vangitsemiseen liittyvällä rikoskierteen katkaisulla.

Oikeuskirjallisuudessa ja lainvalmisteluasiakirjoissa jatkamisvaara nähdään ainoastaan vangitsemiseen tähtäävänä toimenpiteenä. Perusteena käytetään edellä mainittua rikoskierteen katkaisua, rikollista menneisyyttä ja rikosten nopeaa uusimista. Lisäksi viitataan järjestäytyneeseen rikollisuuden yhtenä kriteerinä.

Tilastokeskuksen julkaiseman pakkokeinotilaston perusteella vuonna 2023 poliisi suoritti kiinnioton jatkamisvaaran perusteella 8857 kertaa. Näistä vangitsemiskäsittelyyn johti 1416 tapausta. Luvuista on siis nähtävissä, että valtaosassa tapauksista kyse on ollut lähtökohtaisesti ainoastaan kiinniotosta ilman vangitsemistarkoitusta.

Poliisilain 2 luvun 10§ antaa poliisille mahdollisuuden ottaa henkilö kiinni *rikoksilta ja häiriöiltä suojaamiseksi*. Lainkohdan mukaan henkilö voidaan ottaa kiinni, jos hänen uhkaustensa tai muun käyttäytymisen perusteella on todennäköistä, että hän syyllistyisi henkeen, terveyteen, vapauteen, koti-

rauhaan tai omaisuuteen kohdistuvaan rikokseen. Tämä poliisilain säännös sopii aiemmin kuvattuihin tilanteisiin, joissa henkilön käytöksestä ja toiminnasta on epäiltävissä, että hän jatkaa rikosten tekoa.

Onko asiassa ristiriitaa? Mikä on lainsäätäjän tarkoittama tapa? Jos alun perin tarkoitus olisi ollut käyttää jatkamisvaaraa lyhytaikaisen kiinnioton perusteena, olisi lainvalmisteluasiakirjoissa ja oikeuskirjallisuudessa epäilemättä viitattu henkilön käyttäytymiseen, samalla tavoin kuin poliisilain 2 luvun 10§:ssä. Käytäntö on kuitenkin muotoutunut toiseksi, eikä se itsessään aseta menettelyä kyseenalaiseksi.

8.1 Jatkotutkimusehdotukset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin haastattelututkimuksen keinoin rikosperusteisiin kiinniottoihin liittyvien pakkokeinokirjausten laadullisia seikkoja. Tutkimusta voisi jatkaa hakemalla aineistoksi Poliisiastian tietojärjestelmästä kiinniottopöytäkirjoja, jolloin käytössä olisi konkreettista tietoa pakkokeinokirjauksista. Tätä tietoa olisi mahdollista peilata haastattelututkimuksesta saatuun aineistoon.

Tutkimusta olisi myös mahdollista jatkaa vapautteen kohdistuvan ankarimman pakkokeinon eli vangitsemisen osalta. Kiinniottamisen ja vangitsemisen edellytykset ovat pakkokeinolaissa yhtenäiset, mutta päätöksentekomenettely muuttuu olennaisesti. Vangitsemisesta päättää tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Tämä toisi tutkimukseen uudenlaista näkökulmaa.

8.2 Tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä

Tutkimuksessa käytetyn aineiston keräsin haastattelemalla kolmea pakkokeinopäätösten kanssa työskentelevää poliisimiestä. Haastatteluiden avulla pyrin saamaan mahdollisimman totuudenmukaista tietoa tutkittavana olevaan aiheeseen. Haastatteluissa vältin johdattelevaa kysymysten asetelua ja annoin haastateltavien kertoa omin sanoin näkemyksiään tutkittavasta aiheesta.

Tutkimuksella hain vastauksia pakkokeinokirjausten laadullisiin näkökulmiin. Haastattelututkimukselle ominaiseen tapaan aineisto on koostettu suhteellisen pienestä joukosta haastateltavia. Haastateltavien suuremmalla määrällä esille olisi mahdollisesti noussut lisää huomioitavia seikkoja, tuskin kuitenkaan sellaisia mitkä olisivat olleet ristiriidassa nyt saatuihin tietoihin nähden. Haastattelututkimuksessa kyseessä on aina haastateltavien omiin kokemuksiin ja omaan ammattitaitoon pohjautuva näkemys. Joskus näkemys voi olla myös varsin subjektiivinen. Tässä tutkimuksessa haastatteluissa ei noussut esille merkittäviä eroja vastauksissa. Kaikki haastateltavat toivat vastauksissaan esille samoja seikkoja hieman erilaisin painotuksin. Näihin seikkoihin perustuen tutkimuksella saatuja tietoja voidaan mielestäni pitää luotettavana.

Tutkimuksessa on noudatettu kaikin tavoin hyviä eettisiä tutkimusperiaatteita. Tutkimuksesta on erotettavissa kirjoittajan oma näkemys sekä lähteisiin perustuva tieto. Kaikki käytetyt lähteet ovat julkisia ja ne ovat eriteltyinä lähdeluettelossa sivulla 39. Haastateltavien henkilöiden anonymiteetti on huomioitu tutkimuksen eri vaiheissa ja haastatteluista kertynyt materiaali on hävitetty asianmukaisesti.

8.3 Lopuksi

Tämä opinnäytetyö on tehty osana poliisin päällystöpintojen muuntokoulutusvaihetta. Opinnäytetyössä käsiteltyihin asioihin minulla on näkökulmaa 20 vuoden ajalta erilaisissa poliisitehtävissä. Tämä on tuonut syvyyttä aiheen käsittelyyn. Toisaalta olen myös päässyt etsimään tietoa ja oikeudellista perustetta useisiin toimivaltuuskysymyksiin, joita työtehtävissä en ole pysähtynyt pohtimaan. Lainvalmisteluasiakirjoihin sekä oikeuskirjallisuuteen perehtyminen on vahvistanut osaamistani poliisin käyttämien pakkokeinojen osalta. Opinnäytetyöprosessin myötä olen myös ottanut ensimmäiset askeleet tutkimustyössä. Olen saanut oppia sekä tutkimuksen tekoon että sen kirjoittamiseen liittyvissä kysymyksissä.

LÄHTEET

Eriksson, M. 2018: Pakkokeinolakiperusteiset kiinniottopöytäkirjat. Katsaus Porvoon poliisiaseman kenttähenkilöstön kirjaamiin pakkokeinolakiperusteisiin kiinniottopöytäkirjoihin. Poliisiammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2020: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Alma Talent.

Hakala, J.T. 2024: Laadullisen tutkimuksen ABC. Tallinna, Gaudeamus.

HE 14/1985. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 222/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolain säädännön uudistamiseksi.

Helminen, K. & Fredman, M. & Kanerva, J. & Tolvanen, M. & Viitanen, M. 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki, Alma Talent.

Järmälä, K. 2020: Ennen tuomion antamista tapahtuvan vangitsemisen erityiset edellytykset. Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

KKO 2024:20

Ohje poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta 2020/2023/5490. Poliisihallitus.

Pellonpää, M. & Gullans, M. & Pölönen, P. & Tapanila, A. 2012: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki, Talentum.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki, Gaudeamus. Luettavissa:

<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523456167>. Luettu 1.10.2024.

Rantaeskola, S. & Halme, K. & Kortessalmi, L. & Lönnroth, K. & Parviainen, J. & Saukonieniemi, T. & Springare, S. 2014: Poliisilaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, S. & Halme, K. & Kortessalmi, L. & Lönnroth, K. & Parviainen, J. & Saukonieniemi, T. & Springare, S. 2014: Pakkokeinolaki – Kommentaari. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Rantaeskola, S. 2019: Rikos- ja rikosprosessi. Tyrvää – Vammala – Sastamala, Warelia.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi. Luettavissa:

<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789520400118>. Luettu 2.10.2024.

Tolvanen, M. & Kukkonen, R. 2011: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Helsinki, Talentum.

Vilka, H. 2021: Tutki ja kehitä. Jyväskylä, PS-Kustannus. Luettavissa:

<https://www.elibslibrary.com/reader/9789523701731>. Luettu 2.10.2024.

LIITE

Teemahaastattelurunko

1. Vapauteen kohdistuvan pakkokeinon käyttöön liittyvä kokonaisarviointi
  - poliisitoimintaa ohjaavat periaatteet sekä perus- ja ihmisoikeusnäkökulma
2. Kiinniottoa koskevat kirjaukset
  - kiinnioton yleiset edellytykset ja erityiset edellytykset
  - yhteydenpidon rajoittaminen
  - ylitörkeä rikos
  - ilmoitukset kiinnioton yhteydessä
3. Kirjauskäytännöt
  - Puutteet nykyisessä mallissa? Kehityskohteet?
4. Laillisuusvalvonta
  - Millä tavoin suoritetaan kiinniottopöytäkirjojen osalta?
  - Mitä puutteita kirjauksissa on ollut laillisuusvalvonnan näkökulmasta?
  - Millä tavoin laatua voitaisiin parantaa kirjausten osalta?